

KUVIEN KÄYTTÖ PÄIVÄKOTIEN MONIKULTTUURISTEN LASTEN MUSIIKKITUOKIOISSA

Maarit Väyrynen
Opinnäytetyö, kevät 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK) + Lastentarhan-
opettajan pätevyys

TIIVISTELMÄ

Väyrynen, Maarit. Kuvien käyttö päiväkotien monikulttuuristen lasten musiikkituokioissa. Diak Etelä, Helsinki, kevät 2012, 55 s., 6 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä suunnittelin ja toteutin musiikillisia toimintatuokioita päiväkodin monikulttuurisille lapsille. Opinnäytetyöni päätavoitteena oli tutkia kuvien käyttöä monikulttuuristen lasten musiikkituokioissa. Musiikkituokioiden yhtenä tavoitteena oli monikulttuuristen lasten suomen kielenkehityksen tukeminen rytmien avulla.

Toimintatuokioiden suunnittelun lähtökohtana käytettiin musiikillisia työtapoja – laulamista, soittamista, liikkumista ja kuuntelemista yhdistettyinä aistien monipuoliseen käyttöön kuvien, tarinoiden ja piirtämisen avulla. Tuokioiden keskeisenä teemana olivat suomalaiset lastenlaulut. Toimintatuokiot toteutettiin eräässä Helsingin kaupungin päiväkodissa ja niihin osallistui 12 monikulttuurista 3–4-vuotiasta lasta ja ryhmän lastentarhanopettaja.

Toimintatuokioiden arviointi tapahtui toimintaa havainnoimalla sekä haastatteleamalla ryhmän lastentarhanopettajaa. Saatujen tulosten perusteella kaikenlaisien kuvien ja piirustusten käyttö auttaa monikulttuurisia lapsia seuraamaan toimintaa. Erityisesti nopean piirtämisen ja tarinankerronnan yhdistävän ”Kylli-täti” –menetelmän käyttö kuvien ja musiikin kanssa tuki monikulttuuristen lasten suomen kielen oppimista. Saatuja tuloksia voidaan käyttää päiväkodin ohjatun toiminnan kehittämisessä.

Asiasanat: varhaiskasvatus, suomi toisena kielenä, monikulttuurisuus, lapset, kielellinen kehitys, kuvat, musiikkikasvatus

ABSTRACT

Väyrynen, Maarit

The use of pictures in a day-care centre's music sessions for multicultural children.

55 p., 6 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

In this thesis I planned and implemented musical activity sessions for multicultural children in a day-care centre. The main objective of this thesis was to study the use of pictures in music sessions for multicultural children. One of the objectives in the music sessions was to support multicultural children in learning Finnish language.

Musical working methods - singing, playing, physical exercise and listening - were the basis for planning. The essential theme of the sessions was Finnish children's songs, which were illustrated with various pictures, drawings and stories. Sessions were conducted in one of Helsinki's municipal day-care centres. In total, 12 multicultural children aged 3 to 4 years and a kindergarten teacher participated in each session.

The sessions were evaluated by observing and interviewing the kindergarten teacher. Results showed that all kind of pictures and drawings help multicultural children to follow the activities. Especially the combination of quick drawing and story-telling called "Kylli-täti" method used together with pictures and music supports the Finnish language learning of multicultural children. The results can be used to develop structured activities in day-care centres.

Keywords: early childhood education, Finnish language, multicultural children, linguistic development, pictures, music education

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTA.....	7
2.1 Opinnäytetyön tausta.....	7
2.2 Opinnäytetyön tavoitteet.....	8
3 VARHAISKASVATUS PÄIVÄKODISSA	11
3.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisältö.....	11
3.2 Ohjattu toiminta kasvatuksen ja opetuksen välineenä.....	12
3.3 3–4-vuotiaan lapsen kehityksen tukeminen.....	13
3.4 Monikulttuuriset lapset varhaiskasvatuksessa.....	14
4 VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUS PÄIVÄKODISSA.....	16
4.1 Musiikkikasvatuksen tavoitteet	16
4.2 Musiikin peruskäsitteet	17
4.3 Musiikilliset työtavat.....	18
4.4 Suomalainen kansanperinne ja kansanlaulut osana varhaiskasvatusta .	20
5 LAPSEN KIELENKEHITYKSEN TUKEMINEN	22
5.1 Kielen merkitys	22
5.2 Suomi toisena kielenä -opetus varhaiskasvatuksessa	23
5.3 Kielitaidon osa-alueet	25
5.4 Musiikki ja kieli.....	26
6 MUSIIKKITUOKIOITA MONIKULTTUURISILLE LAPSILLE.....	28
6.1 Toiminnan taustat	28
6.2 Osallistuva havainnointi tutkimusmenetelmänä.....	29
6.3 Musiikkitoiminnan suunnittelu.....	30
6.4 Toiminnan toteutus	31
6.4.1 Ensimmäinen kerta	31
6.4.2 Toinen kerta.....	34
6.4.3 Kolmas kerta.....	35
6.4.4 Neljäs kerta.....	36
6.4.5 Viides kerta	37
6.5 Toiminnan tulokset ja arviointi	38

7 POHDINTA	41
LIITE 1. Kolme varista -laulu.....	50
LIITE 2. Tuntisuunnitelma 1	51
LIITE 3. Tuntisuunnitelma 2.....	52
LIITE 4. Tuntisuunnitelma 3.....	53
LIITE 5. Tuntisuunnitelma 4.....	54
LIITE 6. Tuntisuunnitelma 5.....	55

1 JOHDANTO

Maahanmuuttajataustaisia lapsia oli kunnallisessa päivähoitossa noin 12 000-12 500 vuonna 2010, joka on noin 6 prosenttia kaikista kunnan järjestämässä päivähoitossa olevista lapsista. Luku on selvästi kasvanut vuoteen 2007 verrattuna. (Säkkinen 2011, 1.) Pääkaupunkiseudulla luvun ennustetaan vuoteen 2025 mennessä nousevan noin 17 prosenttiin. Tässä tilanteessa monilla asuntoalueilla päivähoitoryhmissä enemmistö tulee olemaan maahanmuuttajaperheiden lapsia. Tällä hetkellä pääkaupunkiseudulla on asuntoalueita, joiden lapsista yli 30 prosenttia on maahanmuuttajataustaisia. (Pääkaupunkiseudun neuvottelukunta 2007, 15.) Halmeen ja Vatajan (2011) mukaan vielääkään ei ole itsestään selvää, että maahanmuuttajataustaiset lapset huomioidaan päiväkodin toiminnan sisällöissä ja oppimisympäristön rakentamisessa. (Halme & Vataja 2011, 98.)

Olen koko opintojeni ajan suuntautunut varhaiskasvatukseen ja tavoitteenani on lastentarhanopettajan kelpoisuus. Omat kiinnostuksen kohteeni musiikki ja kuvat yhdistyivät tässä opinnäytetyössä. Yhteistyökumppanin aloitteesta pohdin tässä työssä myös musiikin ja kuvien mahdollisuuksia monikulttuuristen lasten kielenkehityksen tukemisessa. Oman kokemukseni mukaan päivähoitossa monikulttuuristen lasten saattaa olla vaikeaa keskittyä ohjattuun toimintaan, jos he eivät ymmärrä mistä puhutaan. Opinnäytetyössäni halusin yhdistää sellaisia toimintatapoja, jotka toisaalta auttavat monikulttuurisia lapsia ymmärtämään paremmin toiminnan sisältöä ja toisaalta tukevat heidän suomen kielen oppimistaan.

Toimintatuokiot toteutettiin eräässä Helsingin kaupungin päiväkodissa ja niihin osallistuivat 3–4-vuotiaiden ryhmän kaikki monikulttuuriset lapset. Musiikillisten tuokioiden keskeisenä teemana olivat suomalaiset lastenlaulut ja kansanperinne. Saatuja tuloksia voidaan käyttää päiväkodin ohjatun toiminnan kehittämisessä.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHTA

Opinnäytetyöni on toiminnallinen opinnäytetyö, joka sisältää itse produktion, ja siitä kirjoitettavan kirjallisen raportin. Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan toiminnallinen opinnäytetyö tulee toteuttaa tutkivalla asenteella. Se tarkoittaa valintoja, niiden tarkastelua ja perustelua, jotka perustuvat alan kirjallisuudesta esiin nousevaan teoreettiseen tietoon. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tuotetaan joku tuotos, kuten opas tai kansio, tai kehitetään jotain ammatillista toimintaa ja toteutetaan siitä produktio. (Vilka & Airaksinen 2003, 9, 154.)

2.1 Opinnäytetyön tausta

Ollessani monikulttuurisuusharjoittelussa syksyllä 2010 kyseisessä tutkimuspäiväkodissa pohdin päiväkodin musiikkikasvatuksen kehittämistä. Ryhmän lastentarhanopettajan kanssa keskustellessani syntyi idea suunnitella ja toteuttaa musiikkikasvatusta juuri monikulttuurisille lapsille. Harjoittelujaksollani pidin koko ryhmän lapsille musiikkituokiota ja monikulttuurisille lapsille Suomi toisena kielestä (S2) –kerhoa. Tarkoituksena oli yhdistää erilaisten kuvien käyttö musiikkituokioihin. Pohjustin kuvien käyttöä sekä viikoittaisissa musiikkihetkissä että S2-kerhoissa. Toiminnasta ei ollut haittaa päiväkodin muulle varhaiskasvatustyölle, koska toiminta toteutettiin ryhmän viikoittaisten musiikkituokioiden aikana.

Aihe on ajankohtainen, koska eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia on tavallisissa päiväkotiryhmissä yhä enemmän. On tärkeää, että kaikissa ohjatuissa toimintatuokioissa otetaan monikulttuuriset lapset huomioon. Tuokiot tulee suunnitella mahdollisimman hyvin niin, että sellaisetkin lapset, jotka eivät ymmärrä suomea pysyvät mukana ja pystyvät seuraamaan toimintaa.

2.2 Opinnäytetyön tavoitteet

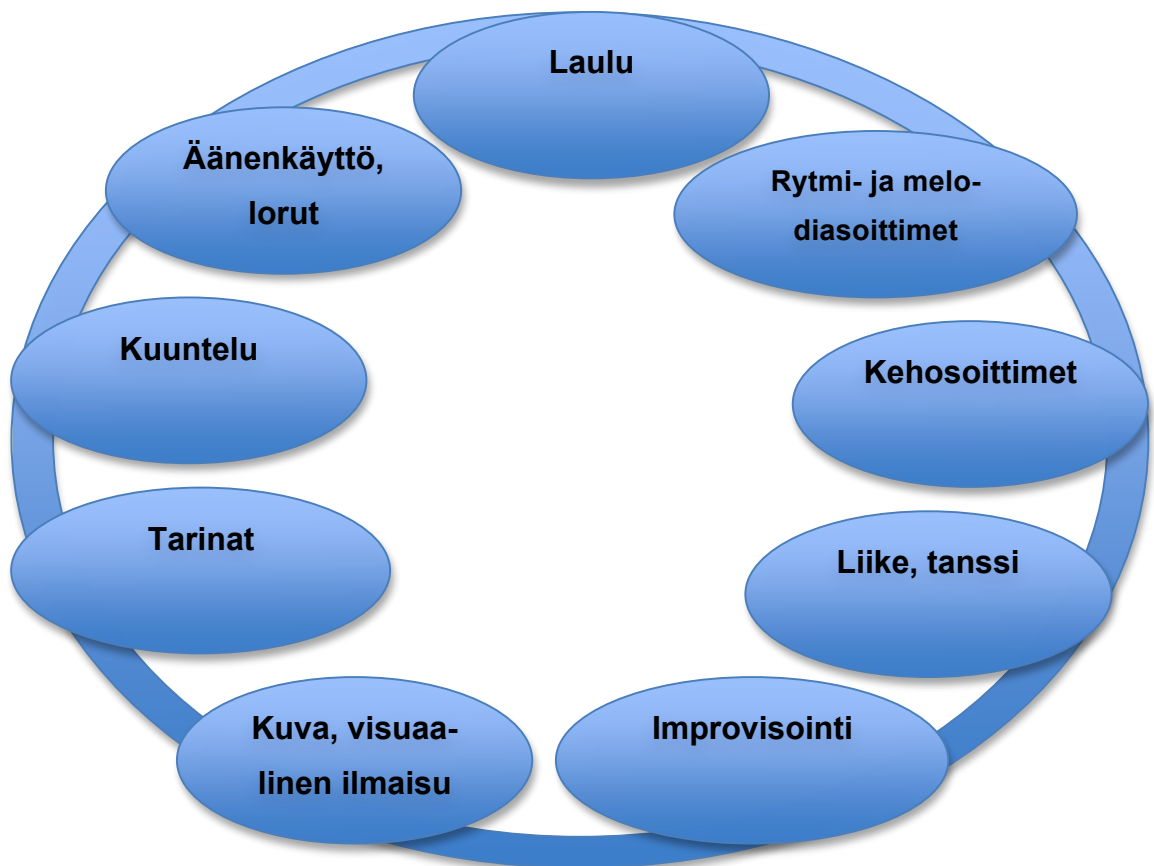
Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tavoitteena on muun muassa opiskelijan ammatillisen kasvun tukeminen, tutkivan työotteen kehittäminen, tutkimuksellisen ajatteluun ja argumentoinnin periaatteisiin perehdyttäminen, tutkimus- ja kehittämistaitojen vahvistaminen sekä uusien toimintamallien ja aineistojen tuottaminen (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 23). Toiminnallisessa opinnäytetyössä suunniteltiin, toteutettiin ja arvioitiin musiikkituokioita. Opinnäytetyöni tavoitteet ja toiminnan suunnittelun lähtökohta on kuvattu kuvassa 1.

KUVA 1. Opinnäytetyön tavoitteet.

Opinnäytetyöni päätavoitteena oli tutkia kuvien käyttöä monikulttuuristen lasten musiikkituokioissa. Musiikkituokioiden yhtenä tavoitteena oli monikulttuuristen lasten suomen kielenkehityksen tukeminen rytmin avulla. Musiikkituokioiden suunnittelun lähtökohtana käytettiin amerikkalaisen musiikkikasvattaja Jean F. Wilmouthin kehittämää prosessipyörää (KUVA 2).

KUVA 2. Prosessipyörä. (Lamponen 2005, 20).

Opetuksessa tulisi käyttää eri aisteja mahdollisimman monipuolisesti. Monen aistikanavan kautta saatu tieto saa aivot työskentelemään parhaalla mahdollisella tavalla. (Lamponen 2005, 20.) Opetuksessa voidaan lähteä liikkeelle mistä tahansa prosessipyörän työtavasta (Juntunen, Perkiö & Simola-Isaksson 2010, 29). Prosessipyörässä yhdistyvät musiikilliset työtavat – laulaminen, soittaminen, liikkuminen ja kuuntelu sekä kuvat ja tarina.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia. Toimintatuokioita havainnoi päiväkodin lastentarhanopettaja. Havainnoin myös itse lapsiryhmää ja sen toimintaa. Havainnoinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, miten erilaisten kuvien, piirustusten ja tarinoiden käyttö auttaa lapsia keskittymään. Tuokioiden toteuttamista varten haettiin tutkimuslupa Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta. Lupa kysyttiin myös lasten vanhemmilta.

Aiemmin on tehty useita opinnäytetöitä, joissa on hyödynnetty musiikkia ja kuvia varhaiskasvatuksen pienryhmätoiminnassa. Mari Peltonen on tehnyt vuonna 2008 opinnäytetyön Musiikkikasvatuskansio 3–5-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa päiväkodissa. Opinnäytetyössä tehtiin musiikkikasvatuskansio päiväkodin henkilökunnan tueksi musiikin varhaiskasvatuksessa. Käytäntö osoitti, että materiaali, jossa olisi huomioitu myös erityistä tukea tarvitsevat sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset, olisi tarpeellinen. (Peltonen 2008.) Päiväkodissa työskennellessäni huomasin itsekin, että monelle lapselle laulun sanojen opetteleminen ja niiden ulkoa muistaminen oli haastavaa ilman kuvatukea. Kuvat tukevat yhtäläillä kaikkia lapsia.

Minna Korpela ja Nina Kangasniemi ovat tehneet vuonna 2009 opinnäytetyön Kuvien käytön merkitys tukitoimena päivähoidon pienryhmätoiminnassa. Korpela ja Kangasniemi tutkivat 5–6-vuotiaiden lasten oppimista pienryhmässä neljänä eri kertana. Jokaisella kerralla kahdessa eri ryhmässä laulettiin samaa laulua. Toisessa ryhmässä oli käytössä kuvatuki laulun sanojen oppimisessa ja toisessa ei. Pienryhmässä, jossa kuvat olivat käytössä, lapset oppivat laulun sanat helpommin ja jaksoivat keskittyä paremmin. (Korpela & Kangasniemi 2009.)

Myös maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen tukemisesta on tehty opinnäytetöitä. Aino Juhola ja Maria-Elisa Stenius ovat tehneet vuonna 2010 opinnäytetyön Kielikerho maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen oppimisen tukena päivähoidossa. Juhola ja Stenius toteuttivat seitsemän kerran kielikerhon päiväkodissa ja kokosivat kansion päiväkodin suomen kielen kerhojen suunnittelun avuksi. Kielikerhossa oli mukana viisi 4–5-vuotiasta maahanmuuttajataustaista lasta. (Juhola & Stenius 2010.)

Edellä mainituissa opinnäytetöissä on samoja elementtejä kuin tässä opinnäytetyössä. Niissä on kehitetty päiväkodin pienryhmätoimintaa musiikin avulla, kuvien avulla sekä suomen kielen tukemisen näkökulmasta. Tässä opinnäytetyössä yhdistyivät ne kaikki.

3 VARHAISKASVATUS PÄIVÄKODISSA

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, joka koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen leikki on keskeistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005, 11.)

3.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisältö

Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen on varhaiskasvatuksen ensisijainen tavoite. Lapsen terveyttä ja toimintakykyä vaalitaan sekä huolehditaan hänen perustarpeistaan. Mahdollisimman pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet varhaiskasvatuksessa edistävät lapsen hyvinvointia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005, 15.) Päivähoidon kasvatustavoitteet kertovat, mihin kasvatuksella pyritään. Nämä tavoitteet ovat fyysinen, sosiaalinen, emotionaalinen, älyllinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollinen tavoite. Tavoitteiden lisäksi tarvitaan myös kasvatusmenetelmiä, joilla tavoitteisiin päästään. Yleisimmät kasvatusmenetelmät ovat leikki, perushoito, opetus ja työ. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 128–130.)

Varhaiskasvatuksen keskeiset sisällölliset orientaatiot ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005, 26). Opinnäytetyöni kohdensin historiallis-yhteiskunnalliseen orientaatioon suomalaisen kansanperinteen avulla ja esteettiseen orientaatioon musiikin kuuntelemisen avulla. Varhaiskasvatuksen sisällöllisistä orientaatioista puuttuu kielellinen orientaatio kokonaan. Koska kieli on kommunikaation väline, voidaan ihmetellä, millä perusteella juuri nämä kuusi on valittu varhaiskasvatuksen keskeisiksi sisällöllisiksi orientaatioiksi.

Sisällölliset orientaatiot muodostavat kasvattajalle toiminnan kehyksen, jolloin otetaan huomioon lapselle luontevat tavat toimia (Järvinen ym. 2009, 132). Lapset oppivat leikkimällä, liikkumalla, tutkimalla ja ilmaisemalla itseään taiteen eri keinoin, koska ne ovat lapselle ominaisia tapoja toimia ja ajatella. Lapsi tuo toimiessaan ajatuksiaan ja tunteitaan ilmi. Lapselle luonteva tapa toimia vahvistaa hänen hyvinvointiaan ja käsitystä itsestään sekä lisää hänen mahdollisuuksiaan osallistua toimintaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005, 20.)

Päivähoidon perinteisiä sisältöalueita ovat kieli ja kommunikaatio, liikunta ja sen mukana terveyden vaaliminen, musiikki, ympäristö- ja luontokasvatus, kuvallinen ilmaisu sekä matematiikka (Järvinen ym. 2009, 131). Tässä tutkimuksessa painottuvat kieli- ja kommunikaatio, musiikki ja kuvallinen ilmaisu. Järvisen ym. (2009) mukaan kielellisesti virikkeellinen kasvuympäristö kannustaa lasta kuuntelemaan, puhumaan, kertomaan tuntemuksiaan, kokemuksiaan, toiveitaan ja mielipiteitään. Musiikki vahvistaa lapsen itseilmaisua ja luovuutta. Lapsen kiinnostus luontoa ja rakennettua ympäristöä kohtaan herätetään tutkimalla, havainnoimalla, aistimalla ja kokeilemalla luonnon ilmiöitä. Taiteellinen toiminta kehittää lapsen hienomotoriikkaa ja tukee lapsen mielikuvitusta ja luovuutta. (Järvinen ym. 2009, 131.)

3.2 Ohjattu toiminta kasvatuksen ja opetuksen välineenä

Ohjatun toiminnan rakenne eli struktuuri tulee suunnitella huolellisesti etukäteen. Toiminnan samanlaisina toistuvat vaiheet lisäävät lasten turvallisuutta ja vähentävät levottomuutta. Kuvien käyttö on hyvä apuväline toiminnan strukturointiin. Kuvien käytöstä on hyötyä kaikille lapsille, koska kuvat auttavat lasta hahmottamaan struktuuria. Kuvina voidaan käyttää itse piirrettyjä tai kuvaohjelmista tulostettuja kuvia ja niiden määrä riippuu lasten tarpeesta. (Koivunen 2009, 62–64.) Musiikkituokioissa käytin sekä itse piirrettyjä että valmiita kuvia.

Lapsiryhmän hallintaan vaikuttavat aikuisen taito motivoida lapsia, vuorovaikutustaidot sekä lasten tarpeiden aistiminen. Lapsiryhmän dynaamiset tekijät sekä aikuisen itseluottamus, oma vireys- ja tunnetila sekä kyky olla intensiivisesti läsnä vaikuttavat ohjaustilanteiden sujumiseen. Toimintaympäristöstä tulisi poistaa lasten keskittymistä häiritsevät tekijät. (Koivunen 2009, 71.) Toimintatuokioissa tämä ei ollut täysin mahdollista. Puolapuut salin seinällä häiritsivät lasten keskittymistä musiikkiliikuntaan.

Vaikka tuokiokeskeisyys elää edelleen vahvana monissa päiväkodeissa, on pienryhmätoiminta vakiintunut yhä useampien päiväkotien toimintakulttuuriin. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2011, 54–55.) Pienryhmässä oppiminen on intensiivistä, häiriötekijöitä on vähän, kasvattaja tuntee lapset hyvin, struktuuri on helppo säilyttää ja kasvattaja pystyy reagoimaan nopeasti lapsen tarpeisiin (Koivunen 2009, 97). Pienessä ryhmässä lapsi oppii suhteuttamaan omat taitonsa tilanteeseen sopiviksi sekä tunnistamaan tekojensa seuraukset ja vaikutukset toisiin ihmisiin (Mikkola & Nevalainen 2009, 33).

3.3 3–4-vuotiaan lapsen kehityksen tukeminen

Ihmisen kehityksen eri osa-alueet, fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kehitys ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. **Fyysinen** kehitys sisältää motoriikan kehittymisen ja motorinen kehittyminen sisältää karkean motoriikan ja hienomotoriikan kehityksen. (Järvinen ym. 2009, 45–46.) Karkeamotoriikalla tarkoitetaan isoilla lihaksilla tehtäviä liikkeitä. Näitä lihaksia ovat muun muassa vartalon lihaksia ylläpitävät vatsan ja selän lihakset sekä isot käsivarsien ja jalkojen lihakset. Karkeamotorisilla liikkeillä, jotka auttavat keskivaratalon lihasten hallinnassa, on suurin merkitys hyvään tasapainoon. Hienomotoriikalla tarkoitetaan pienillä lihaksilla tehtäviä liikkeitä. Näitä lihaksia ovat muun muassa suun seudulla, silmissä ja käsissä. (Kivelä-Taskinen 2008, 25.) **Psyykinen** kehitys pitää sisälleen kognitiivisuuden ja emotionaalisuuden. Kognitiivisuudella tarkoitetaan tiedollista kehittymistä ja emotionaalisuudella tunteita. Kieli on osa kognitiivista kehittymistä ja sillä on suuri merkitys ihmisen kasvulle ja tiedollisten toimintojen

kehitykselle. Kieli tukee ajattelutoimintojen kehitystä ja kommunikaatiota. Lapsen kognitiivisia taitoja voidaan tukea muun muassa kertomalla tarinoita ja satuja, riimittelemällä, laulamalla ja leikkimällä. **Sosiaalisen** kehityksen osa-alueet tarkastelevat psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden vuorovaikutusta. Myös moraalit ja empatia kuuluvat siihen. Lapsen varhainen vuorovaikutus vanhempiin on sosiaalisen kehittymisen lähtökohtana. Perusluottamuksen syntymisen myötä luodaan perusta lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Kehittyäkseen tasapainoiseksi ihmiseksi, lapsi tarvitsee ainakin yhden turvallisen kiintymyssuhteen. Sosiaalisia perustaitoja, kuten toisen kuuntelemista, itsensä ilmaisemista, vuorotellen puhumista ja aloitteen tekemistä tulee harjaannuttaa varhaislapsuudessa. (Järvinen ym. 2009, 49–55.)

3–4-vuotiaan lapsen motorisia taitoja tuetaan kaikilla mahdollisilla liikkumis- ja muotoilla. Lisäksi opetellaan yksinkertaisia piirileikkejä. Kognitiivisia taitoja tuetaan muun muassa tutustumalla luontoon, vuoden- ja vuorokaudenaikojen kiertoon. Lapselle tarjotaan aistielämyksiä esimerkiksi tunnistamalla juureksia ja hedelmiä maun, muodon, värin ja tuoksun perusteella. Opetetaan lasta järjestämään tavaroita paikoilleen. Lapsen sosiaalisia taitoja tuetaan muun muassa käytöstapojen ja yhteisleikin opettelemisella. Musiikkiin, kuvan tekemiseen ja kielen harjoitteluun tulisi liittää mahdollisimman paljon liikettä ja toistoja. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 46–47, 75.)

3.4 Monikulttuuriset lapset varhaiskasvatuksessa

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisilla lapsilla tarkoitetaan maahanmuuttajataustaisten lasten lisäksi saamelaisia, romaneja ja viittomakielisiä lapsia (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 39). Maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitetaan lasta, jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi, saame, romani tai viittomakieli ja jonka vanhemmat tai toinen vanhemmista on maahanmuuttaja (Kivijärvi 2011, 247). Kulttuurinen moniarvoisuus ja sosiaalinen tasa-arvo ovat niitä asioita, joita monikulttuurinen kasvatus pyrkii edistämään (Talib 2002, 38). Monikulttuuristen lasten suomen kielen kehityksen tukeminen on yksi tärkeä osa, joka

edistää lasten kotoutumista sekä tukee sosiaalisen tasa-arvon toteutumista. Tässä opinnäytetyössä käytetään termejä monikulttuurinen lapsi ja maahanmuuttajataustainen lapsi synonyymeinä. Olen painottanut termiä monikulttuurinen lapsi siitä syystä, että osa tutkimukseen osallistuneista lapsista on niin sanottuja toisen polven maahanmuuttajia. He ovat syntyneet Suomessa, mutta heidän vanhempansa ovat maahanmuuttajia.

Maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään tavallisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä niin, että lapsi kuuluu lapsiryhmään. Ryhmässä lapsen sosiaalisia kontakteja tuetaan ja lapsen kulttuurinen tausta ja äidinkieli otetaan huomioon. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005, 39.) Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä on tarjota lapselle mahdollisuus suomen kielen oppimiseen luonnollisissa ja ohjatuissa tilanteissa (Kivijärvi 2011, 247).

Maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksen perustana on yhtäläillä laatu ja pedagogisen työn arviointi. Toiminnan tavoitteet, sisällöt ja menetelmät suunnitellaan niin, että ne tukevat parhaalla mahdollisella tavalla jokaisen lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Päivittäinen toiminta tukee lapsen itsetuntoa, vertaissuhteita, kehityksen eri osa-alueita, vuorovaikutusta ja kielen kehittymistä. Arjessa tulee huomioida erityisesti maahanmuuttajataustaisen lapsen kieli ja sen kehittyminen. (Kivijärvi 2011, 250.)

Opinnäytetyö toteutettiin eräässä Helsingin kaupungin päiväkodissa. Päiväkodissa on neljä ryhmää ja yhteensä noin 65 lasta. Tutkimuspäiväkoti kuuluu siihen joukkoon, jossa maahanmuuttajataustaisia lapsia on yli 30 prosenttia. 3–4-vuotiaiden lasten ryhmässä on 22 lasta, joista 12 äidinkieli on joku muu kuin suomi. Toimintatuokioihin osallistui kaikki 12 monikulttuurista lasta, neljä tyttöä ja kahdeksan poikaa.

4 VARHAISIÄN MUSIIKKIKASVATUS PÄIVÄKODISSA

Musiikkikasvatuksella on keskeinen osa lapsen tasapainoisessa ja kokonaisvaltaisessa kasvussa (Ruokonen 2011, 69). Varhaiskasvatuksessa toteutettavalla musiikkikasvatuksella tuetaan lapsen kokonaiskehitystä sekä edistetään lapsen oppimisvalmiuksia (Ruokonen 2009, 22). Ruokonen muistuttaa, että musiikin tulee kuulua luontevana osana varhaiskasvatuksessa olevan lapsen jokaiseen päivään (Ruokonen 2011, 69). Päiväkodeissa musiikin käyttö rajoittuu usein ohjattujen musiikkituokioiden lisäksi aamupiirin alkulauluun sekä lepohetken aikana äänitteeltä kuunneltavaan musiikkiin.

4.1 Musiikkikasvatuksen tavoitteet

Alle kouluikäisten lasten musiikkikasvatuksen tärkeimpänä tavoitteena on myönteisen asenteen herättäminen musiikkia kohtaan. Musiikin tiedollisten ja taidollisten valmiuksien luominen ja kehittäminen sekä lapsen kokonaispersoonallisuuden kehittäminen ja sosiaalisen kasvun edistäminen ovat myös musiikkikasvatuksen tavoitteita. Lisäksi suomalaisen kansanperinteen elvyttäminen ja säilyttäminen ja luovan toiminnan säilyttäminen ja kehittäminen kuuluvat musiikkikasvatuksen tavoitteisiin. (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1994, 176.)

Päivähoidon musiikkitoiminta on tavoitteellista opetusta, joka etenee opetus suunnitelman mukaisesti. Musiikkitoiminnassa leikinomaisuus ja lapsista lähtevät aloitteet tekevät oppimisen tehokkaaksi. 5–7 lapsen pienryhmä on ihanteellinen, jolloin lasten aloitteet ja niiden kehittäminen on mahdollista. Oppimistilanteissa lapsen luontainen kiinnostus ja innostuneisuus ovat toiminnan lähtökohtia. (Huotilainen 2009, 42.)

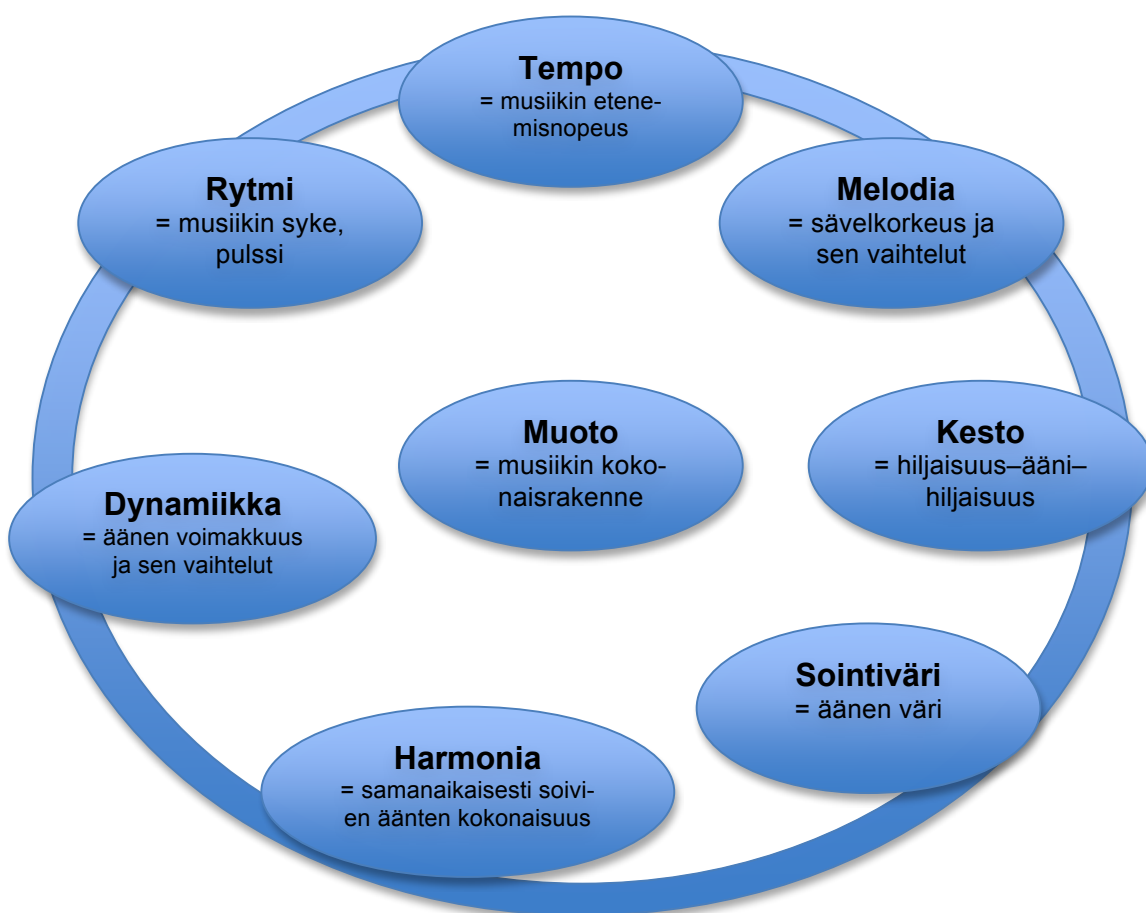
Musiikkikasvatuksen tarkoituksena on luoda sellainen musiikillinen oppimisympäristö, jossa lapsella on mahdollisuus onnistumisen ja oppimisen kokemuksiin

sekä musiikillisiin elämyksiin. Musiikillinen oppimisympäristö herkistää lasta kuunteluun ja rohkaisee häntä musiikilliseen itseilmaisuun laulamisen, soittamisen, liikkumisen ja tanssimisen kautta. (Ruokonen 2009, 22.)

4.2 Musiikin peruskäsitteet

Musiikilla on oma rakenteensa ja järjestelmänsä, aivan kuten eri kielillä on kielipioppinsa (KUVA 3). Muoto kuvaa musiikin kokonaisrakennetta. Muita musiikin peruskäsitteitä ovat rytmi, tempo, melodia, kesto, sointiväri, harmonia ja dynamiikka. Nämä musiikin eri osatekijät toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 23.)

KUVA 3. Musiikin peruskäsitteet. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 23)

Rytmi muodostaa selkärangan kaikille taidollisille suorituksille. Se on osallisena esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidon oppimisessa. Esitysnopeus eli **tempo** voi pysyä koko esityksen ajan samana tai se voi vaihdella, jolloin puhutaan agogiikasta, kiihtyvän ja hidastuvan tempon vaihteluista. **Melodia** koostuu sävelistä, äänistä, jotka voivat liikkua ylöspäin, alaspäin tai pysyä samalla tasolla eli sävelkorkeudella. Äänen **kesto** voi olla lyhyt tai pitkä. **Sointiväri** kuvaa jokaisen äänen luonteenomaista sointia. **Harmonia** on yhtä aikaa soivien sävelten muodostama kokonaisuus. **Dynamiikalla** tarkoitetaan äänten voimakkuuden vaihteluita. Musiikin kokonaisrakennetta, joka alkaa hiljaisuudesta ja loppuu hiljaisuuteen kutsutaan nimellä musiikillinen **muoto**. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 25–33.)

Lapsi tutustuu erilaisiin elinpiiriinsä kuuluviin äänympäristöihin ääniä kuunnellen ja havainnoiden. Lapsi oppii tekemään havaintoja äänten ominaisuuksista kuuntelemalla ja itse ilmaisemalla. (Ruokonen 2009, 23.) Äänen eri ominaisuuksia opitaan myös musiikillisen leikin ja tutkimisen kautta (Ruokonen 2011a, 129). Lapsi oppii nopeasti tunnistamaan erilaisia sointivärejä, kuten rahiseva, kopiseva, kilisevä ja kumiseva. Lapsi oppii havaitsemaan myös äänen voimakkuutekijöitä, kuten voimakas–hiljainen; äänen kestoa, kuten pitkä–lyhyt sekä äänen tasoa, kuten matala–korkea. (Ruokonen 2009, 23.) Musiikin peruskäsitteitä opetetaan näiden erilaisten käsiteparien avulla. Musiikin mukaan voidaan liikkua esimerkiksi nopeasti pikkupupun ja hitaasti äitipupun kanssa tai lentää korkealla kuin lintu ja tallustaa matalalla kuin karhu.

4.3 Musiikilliset työtavat

Kodály, Jaques-Dalcroze, Orff ja Suzuki ovat keskeiset suomalaisen varhaisiän musiikkikasvatukseen kehittämiseen vaikuttaneet musiikkipedagogit. Kodaly korosti laulamisen merkitystä, Jaques-Dalcroze musiikkiliikuntaa, Orff soittamista ja Suzuki vaali kuuntelukasvatuksen merkitystä varhaiskasvatuksessa. (Ruokonen 2011a, 127–128.) Edellä mainittujen musiikkipedagogien vaikutuksesta varhaisiän musiikkikasvatuksen musiikilliset työtavat ovat laulaminen, soittaminen, musiikkiliikunta ja kuunteleminen.

Laulaminen on luonnollisin musiikin harrastamisen muoto. Ilman apuvälineitä voidaan laulaen ilmentää musiikillisia perusaineiksia, kuten rytmiä, melodiaa ja muotorakenteita. Laulaminen virkistää, rentouttaa, luo tunnelmaa sekä tuo yhteenkuuluvuuden tunteen. Laulujen ja leikkien avulla voidaan auttaa lasta sopeutumaan ryhmään. (Krokkfors 1985, 8.) Laulaminen ja puhuminen kehittyvät yhtä aikaa. On tärkeää, että aikuinen laulaa lapselle ja lapsen kanssa. Unilaulut ja eri hoitotilanteisiin liittyvät lyhyet, helpot laulut ovat erityisen tärkeitä. Niiden avulla lapsi oppii lauluilmaisua jäljittelemällä aikuisen laulun perustalta tai prosessoimalla sitä. (Ruokonen 2009, 24.)

Musiikkikasvatuksessa lapsi tutustuu lapsille sopivaan soittimistoon **soittamalla** keho-, rytmi- ja melodiasoittimia (Ruokonen 2011a, 128). Liikunnan ja kehorytmien kautta musiikin perussyke ja melodiarytmi tulevat tutuiksi ja niitä opitaan ilmaisemaan. Sykesoittoa voidaan harjoitella ensin kehotaputuksilla ja sitten rytmisoittimilla ja sanarytmejä taputtamalla tuttujen lorujen sanarytmejä. Soittamalla ja taputtamalla voidaan harjoitella myös rytmiostinatoja eli samana toistuvia rytmisiä kokonaisuuksia. (Ruokonen 2009, 25.)

Musiikin mukaan liikkuminen on pienelle lapselle luontaista (Ruokonen 2011a, 127). **Musiikkiliikunnan** tavoitteena on kehittää rytmitajua, keskittymis- ja kuuntelukykyä, reaktio- ja koordinaatiokykyä sekä kontakti- ja kommunikointikykyä. Rytmikasvatus on kenties musiikkiliikunnan tärkein osa-alue. Rythmi jäsentää toimintaamme ja yksilöi kaikkea tapahtumista: tilaa, aikaa ja vuorovaikutusta. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 157.) Musiikin perussyke ja melodiarytmi opitaan ilmaisemaan liikunnan ja kehorytmien kautta. Kaikki soittaminen alkaa kehosta, vasta sen jälkeen harjoitellaan samoja asioita rytmisoittimilla. Lapsen hieno- ja karkeamotoriset taidot kehittyvät musiikkiliikunnan, kehorytmien ja soittamisen avulla. Musiikin rytmin voi kokea erilaisissa liikuntatavoissa, kuten marssi, juoksu, laukka, hyppy tai keinunta. Musiikkiliikunnan ja rytmikkaharjoitusten avulla kehitetään sekä kuuntelutaitoa, rytmitajua että liikkeiden koordinaatiota. (Ruokonen 2009, 25–26.)

Kuuntelu on musiikkikasvatuksen lähtökohta (Ruokonen 2011a, 127). Kuunte-lukasvatus on tärkeää, koska kuuntelemisen taito on oppimisen perusedellytys ja se edellyttää aktiivista toimintaa. Kuuleminen puolestaan on passiivinen ta-pahtuma. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 90–91.) Musiikin kuuntelu kaikissa muo-doissaan opettaa lasta eläytymään erilaisiin musiikin lajeihin. Erilaiset konsertit ovat laadukas lisä päiväkodin omalle musiikkikasvatukselle. Kuuntelemalla ja havainnoimalla lapsi oppii arvioimaan ja perustelemaan esteettisiä näkemyksi-ään siitä, mikä on kaunista ja hyvää. (Ruokonen 2009, 27.)

4.4 Suomalainen kansanperinne ja kansanlaulut osana varhaiskasvatusta

Suomalaisen kansanperinteen elvyttäminen ja säilyttäminen on yksi musiikki-kasvatuksen tavoitteista (Hongisto-Åberg ym. 1994, 176). Kasvattajan tehtävä-nä on välittää lapsille aiempien sukupolvien kokemuksia ja kulttuuriperintöä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005, 17). Unkarilaisen Zoltán Kodály'n musiikkikasvatusmenetelmän filosofisena ajatuksena on, että musiikin-opetus tulisi perustua kansanlauluihin. Kodály'n mukaan lapsille tulisi opettaa oma musiikillinen äidinkieli vierasperäisten laulujen sijaan. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 193.)

Sadut ja sääntöleikit kasvattavat lapsen oikeudenmukaisuuden tuntoa ja toisen huomioonottamista. (Kalliala & Ruokonen 2009, 70.) Perinneleikit ovat pieniä sääntöleikkejä, joissa lapsi pystyy ennakoimaan mitä seuraavaksi tapahtuu. Emotionaalinen yhdessä tekeminen, tuttu melodia ja erityisesti saman säännön toistuminen tekevät perinneleikeistä erityisiä vuorovaikutuksen muotoja. Lapsi tarkkailee ilmaisujen merkitystä ja oppii samalla kielen säännönmukaisuuksia. Laululeikeissä sanavarasto on laajempi kuin lasten hokemissa ja loruissa. (He-lenius & Korhonen 2011, 72.) 5-kielinen kannel sopii erinomaisesti kalevalaisten laulujen säestyssoittimeksi. Tämä kansallissoittimemme on monipuolinen, kau-nisääninen ja helppo niin aikuisen kuin alle kouluikäisenkin soittaa. (Laaksonen & Salo 1985, 72.)

Suomalaiseen kulttuuriin ja tapoihin tutustuttaessa sillanrakentajina toimivat taiteen eri muodot. Draama, kuvallinen ilmaisu, käsillä tekeminen, musiikki ja tanssi houkuttelevat ilmaisemaan tunteita ja kertomaan tarinoita uusilla tavoilla. Maahanmuuttajalapselle ensimmäisenä viestinnän muotona toimivat taiteen eri kielet. Yhteisen tanssin avulla lapsi voi kokea yhteisöllisyyden tunteen ja tarinaa hän voi kertoa kuvan avulla. Monikulttuurinen taidekasvatus edistää toisten arvostamista ja hyväksymistä sekä poistaa ennakkoluuloja. (Kalliala & Ruokonen 2009, 68–70.)

Suomalaisten lasten lisäksi myös monikulttuurisille lapsille on tärkeää opettaa juuri suomalaisia lastenlauluja ja suomalaista kansanperinnettä. Tästä syystä valitsin musiikkituokioihin pääasiassa suomalaisia kansan- ja lastenlauluja. Suomalaiset kansanlaulut, kansantanssit, perinneleikit, kansallispuvut ja perin-neruuat ovat tärkeä osa suomalaista kulttuuria. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa myös oman maan perinteiden vaaliminen ja opettaminen on tärkeää uusien tapojen ja perinteiden oppimisen rinnalla.

5 LAPSEN KIELENKEHITYKSEN TUKEMINEN

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kaksikielisen ja –kulttuurisen identiteetin kehittymistä ja säilymistä (Kivijärvi 2011, 253). Lasten toimintaympäristön tulee olla kielellisesti virikkeellinen ja sen tulee edistää lasten kielellistä kehitystä. Silloin kun päivähoitossa puhutaan useita kieliä, tulee kasvattajien kiinnittää kieliympäristöön erityistä huomiota. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2011, 10.)

5.1 Kielen merkitys

Kielen merkitys on keskeinen prosessissa, jossa ympäristöstään kiinnostunut lapsi rakentaa kuvaa paikastaan ympäröivässä maailmassa. Kieli tukee lapsen ajattelutoimintojen ja kommunikaation kehitystä merkitysten välittäjänä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005, 19.) Jean Piaget'n mukaan alle seitsemänvuotias lapsi ei pysty vielä pitämään sisällään ajatuksiaan, vaan sanoo kaiken mitä ajattelee (Piaget 2002, 39).

Kieli on väline vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. Se opitaan luonnollisessa kanssakäymisessä muiden kanssa. (Suojala, 2009, 40–41.) Kielen oppimisessa jäljittelyllä on keskeinen tehtävä. Kieli kehittyy leikkimisen, liikkumisen, tutkimisen sekä taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen myötä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005, 19.) Leikillä on tärkeä merkitys lapsen kielen kehittämisessä. Leikkiessä lapsi oppii sosiaalisia taitoja ja puhe lisääntyy. (Halme & Vataja 2011, 89.) Halme 2011 muistuttaa, että kielen oppimisen tulee olla hauskaa (Halme 2011, 95).

Hallidayn (Halme & Vataja 2011) mukaan lapsi tarvitsee kieltä tarpeiden tyydyttämiseen, käyttäytymisen säätelyyn, sosiaalisten suhteiden luomiseen, tunteiden ilmaisemiseen, uusien asioiden oppimiseen, mielikuvien kehittämiseen sekä oppimiensa asioiden esittelyyn (Halme & Vataja 2011, 25). Kielen avulla lap-

si voi jakaa havaintojaan, jäsentää niitä, kertoa kokemastaan ja olla kontaktissa toisten kanssa. Kielen kehittymisen myötä lapsi rakentaa kuvaa myös itsestään ja luo omaa identiteettiään. (Suojala, 2009, 40.)

5.2 Suomi toisena kielenä -opetus varhaiskasvatuksessa

Suomi toisena kielenä (S2) –opetusta annetaan maahanmuuttajataustaisille lapsille. Se on arjessa tapahtuvaa tavoitteellista ja säännöllistä opetusta, jonka lähtökohtina ovat lapsilähtöisyys, toiminnallisuus ja leikki. (Helsingin päivähoiton maahanmuuttajatyöryhmä 2005, 4.) Päivähoidon henkilökunnan tehtävänä on toteuttaa suomi toisena kielenä eli S2 –opetusta (Kivijärvi 2011, 250).

Suomi toisena kielenä (S2) –opetuksen keskeisenä tehtävänä on lapsen suomen kielen kokonaisvaltainen kehittäminen. Tavoitteena on, että lapsi pystyy itseilmaisuun suomen kielellä sekä ymmärtää ja tulee ymmärretyksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2005, 13.) Varhaiskasvatuksessa maahanmuuttajataustaisen lapsen kielenkehityksen tavoitteena on toiminnallinen kaksikielisyys. Se tarkoittaa, että lapsi pystyy aktiivisesti puhumaan, ymmärtämään ja ajattelemaan kahdella kielellä. (Halme & Vataja 2011, 21.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2005 painotetaan sitä, kuinka varhaiskasvatuksessa monikulttuuriset lapset oppivat suomen kieltä luonnollisissa tilanteissa toisten lasten ja kasvattajien kanssa. Lisäksi lapsi tarvitsee järjestelmällistä ohjausta, jotta pystyisi omaksumaan ja käyttämään suomen kieltä oman äidinkielenä rinnalla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005, 39.) Kivijärvi (2011) muistuttaa, että kaikki arjen tilanteet tulisi tiedostaa kasvatuksellisinä ja oppimista mahdollistavina tilanteina (Kivijärvi 2011, 250).

Suomi toisena kielenä –opetuksen lähtökohtana päiväkodissa on pedagoginen suunnittelu ja toteutus arkisissa rutiineissa, siirtymätilanteissa ja perushoidossa. Opetus koostuu aikuisen selkeästä puheesta, viikoittaisista pienryhmistä ja ku-

vakommunikaatiosta puheen tukena. Päiväkotiryhmässä S2 –opetus tapahtuu osana ryhmän perustoimintaa, integroituna ryhmän toimintatuokioihin; musiikki-, jumppa- ja kädentaitohetkiin sekä pienryhmissä toteutettavissa S2 –tuokioissa. (Gyekye & Rouhio 2005, 25–26.)

Varhaiskasvatuksessa on käytössä lukuisia S2-opetukseen soveltuvia menetelmiä ja toimintatapoja. Näitä ovat muun muassa laulut, lorut, sadut, kuvakirjat, pelit, sadutus, sarjakuvat, TPR, Sanasäkki, Orff ja AAC-keinot. (Halme 2011, 94.) **Sadutus** on narratiivinen menetelmä, jossa kerätään lasten ajatuksia ja kertomuksia. Total Physical Response eli **TPR** on kielenoppimismalli, jossa lapsi käyttää kaikkia aistejaan omaksuakseen uuden kielen saman mallin mukaan kuin äidinkieltänsä. **Sanasäkki** perustuu TPR-menetelmään. Oppimistuokiot ovat hyvin strukturoituja ja niissä hyödynnetään loruja, riimejä, lauluja pelejä ja leikkejä. Ryhmän jäsenet valitaan suomen kielen tason, ei fyysisen iän perusteella. **Orff** -pedagogiikka on lapsilähtöistä musiikkikasvatusta, jonka lähtökohdina on improvisaatio. Musiikkia toteutetaan aktiivisesti liikkuen, puhuen, laulaen ja soittaen. **AAC** tulee englannin kielen sanoista Augmentative and Alternative Communication ja tarkoittaa puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja. Yleisimpiä AAC-keinoja ovat esineet, kuvat, tukiviittomat ja nopea piirtäminen. Nämä visuaaliset keinot tukevat kielellistä vuorovaikutusta sekä mahdollistavat lapsen oma-aloitteellisuutta. Ne tukevat tehokkaasti äidinkielen ja siten myös uuden kielen oppimista. (Halme & Vataja 2011, 29–33.) Lapsen vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin lisääminen on kuvien tärkein tehtävä. Kuvat auttavat lasta jäsentämään toimintoja. Se lisää lapsen turvallisuuden tunnetta. Kuvat auttavat lasta myös kohdentamaan huomion haluttuun toimintaan. (Ketonen, Palmroth, Röman, Salmi & Poikkeus 2003, 177–180.) Suomessa yleisin puhetta tukeva ja korvaava graafinen merkkijärjestelmä on PCS eli Picture Communication Symbols. Tätä järjestelmää pidetään kuvanomaisena, koska merkeistä voi päätellä, mitä ne esittävät. (Launonen 2010, 338.) Musiikkituokiossa käytettiin lauluja, loruja, satuja, kuvakirjoja, Orff-pedagogiikkaa ja AAC-keinoina käsi- ja sorminukkeja, kuvia sekä nopeaa piirtämistä.

S2-opetukseen soveltuu hyvin monikanavainen opetus eli aistien monipuolinen käyttö. Kieltä voidaan opettaa visuaalisesti, auditiivisesti, kinesteettisesti sekä taktiilisesti. (Halme 2011, 94.) Eniten tiedon omaksumiseen, muistiin ja oppimiseen vaikuttavat neljä aistia – näköaisti, kuuloaisti, liikeaisti ja tuntoaisti (Prashnig 1996, 67). Ihminen pystyy **visuaalisesti** eli näköaistin avulla havaitsemaan monipuolisesti ja tarkasti ympäristöönsä, **auditiivisesti** eli kuuloaistin avulla vastaanottamaan ja erottamaan erilaisia ääniä, **kinesteettisesti** eli liikeaistin perusteella tiedostamaan kehon asentoja ja vartalon ja raajojen liikkeitä sekä **taktiilisesti** eli tuntoaistin perusteella saamaan tietoa esineestä ja sen ominaisuuksista. (Lehtinen, Haapala & Dahlström 1993, 11–14.) Visuaalinen oppija oppii parhaiten katsomalla jonkun toisen toimintaa, katselemalla kirjoja tai muuta kuvallista materiaalia. Auditiivinen oppija oppii äänistä, rytmistä ja sanallisista ohjeista. (Huisman & Nissinen 2005, 41.) Kinesteettinen oppija oppii kokemalla asian koko kehollaan. Taktiili oppija oppii käsillä tekemisen kautta, esimerkiksi piirtämällä (Prashnig 1996, 71–73). Kaikki lapset hyötyvät monikanavaisista opetusmenetelmistä, kuten toiminnallisuudesta, havainnollistamisesta ja kuvien käytöstä. S2-opetuksessa tulisi käyttää mahdollisimman paljon tekemällä oppimista, havainnollistamista sekä visuaalisia keinoja, kuten kuvittamista ja ”Kylli-täti”-menetelmää. Toistoilla ja kertauksella on tärkeä rooli kielen oppimisessa. (Halme 2011, 94–95.)

5.3 Kielitaidon osa-alueet

On monia eri tapoja määritellä ja jaotella kielitaitoa. Tavallisimmin kielitaidon osa-alueet jaetaan tuottamistaitoihin ja ymmärtämistaitoihin. (Halme 2011, 91.) Kielitaidon kämmenmallia käytetään kielitaidon käytännön opetuksen ja arvioinnin perustana. Tässä mallissa etusormi kuvaa puhumista, keskisormi puheen ymmärtämistä, nimetön lukemista ja pikkurilli kirjoittamista. Peukalo kuvaa rakenteita ja sanastoa. Peukalo voi olla yhteydessä minkä tahansa sormen kanssa, aivan kuten rakenteet ja sanasto ovat yhteydessä kaikkiin näihin kielen eri osataitoihin. (Nissilä, Martin, Vaarala & Kuukka 2006, 41.) Kielen kehityksen arvioinnissa tulee huomioida nämä kaikki osataidot (Kivijärvi 2011, 257.) Kui-

tenkin ensisijalla on puheen arkikäyttö. Mitä pienempi lapsi, sitä vähemmän kiinnitetään hänen huomiota kielen rakenteisiin ja kielioppiin. (Adenius-Jokivuori 2005, 209–210.)

5.4 Musiikki ja kieli

Musiikillisella kasvuympäristöllä varhaislapsuudessa on myönteisiä vaikutuksia lapsen aivojen ja kielen kehitykseen. Varhaisella musiikkikasvatuksella ja erityisesti laulamisella on keskeinen merkitys lapsen kielen oppimiselle ja kehitykselle. Ihmiselle on ominaista ilmaista itseään ja olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa kielen ja musiikin avulla. Varhaiskasvatuksessa aikuinen toteuttaa lasten musiikillista ja kielellistä kasvatusta leikinomaisesti erilaisilla varhaiskasvatusmenetelmillä. (Ruokonen 2011, 62.)

Rytmillä on keskeinen tehtävä kielen kehityksessä. Rytmien harjoittaminen ja äänten kestojen tunnistaminen auttavat lasta jäsentämään puhetta äänteisiin, tavuihin, sanoihin ja lauseisiin. Musiikillinen rytmikasvatus auttaa erityisesti niitä lapsia, joilla on vaikeuksia hahmottaa kieltä ja puhetta. Toiminnan lähtökohtana on musiikkiliikunta, jossa liikutaan sykkeen tai sanarytmien mukaan tietyssä tempossa. Lorujen ja laulujen aikana käytetään ensin kehotaputuksia ja kun ne sujuvat siirrytään rytmisoittimiin. (Ruokonen 2011, 68.) Laulujen sanarytmien taputtaminen auttaa lasta hahmottamaan kielen tavutuksia (Ruokonen 2009, 24).

Sekä kielen että musiikin oppimisen lähtökohtana on äänien kuuntelu- ja erotteilykyky. Kielen rytmi, sointiväri, dynamiikka, melodia ja loppusoinnut ilmentävät kielen esteettisyyttä. Rytmii, äänen korkeus, äänen paino ja äänen väri ovat kielen ja musiikin yhteisiä elementtejä. (Juntunen, Perkiö & Simola-Isaksson 2010, 223.) Kielenoppimisen perusteita ovat esimerkiksi suunnat, etäisyydet, määrät ja muodot, joita lapsi oppii liikunnan avulla. Liikkuessaan lapsi oppii myös kehon hahmottamista, silmä-käsikoordinaatiota sekä ajallisten ja rytmillisten rakenteiden tunnistamista. (Huisman & Nissinen 2005, 32–33).

Minna Huutilaisen 2009 aivotutkimuksesta käy ilmi, että lapsesta asti musiikkia harrastaneella on keskimääräistä paremmat mahdollisuudet oppia uusia taitoja sellaisilta alueilta, jotka vaativat kuulotiedon käsittelyä, hienomotorisia taitoja sekä äänen ja motorisen toiminnan yhdistämistä. Sellaisia taitoja ovat esimerkiksi vieraan kielen kuullunymmärtäminen sekä rytmittäjää vaativa liikkuminen, kuten tanssi. Pelkkä musiikin tuoma aivojen lisäkapasiteetti ei tuo menestystä, mutta antaa oppimiselle paremmat lähtökohdat. (Huutilainen 2009, 41.)

6 MUSIIKKITUOKIOITA MONIKULTTUURISILLE LAPSILLE

Vilkan ja Airaksisen (2003) mukaan toiminnallisen opinnäytetyön raportista tulee käydä ilmi, mitä on tehty, millä tavalla ja miksi. Raportista selviää myös työprosessi sekä työn tulokset ja johtopäätökset. Lisäksi raportissa on oman työn arviointia prosessista, työn tuotoksesta sekä omasta oppimisesta. (Vilka & Airaksinen 2003, 65.)

6.1 Toiminnan taustat

Päiväkoti, jossa produktio toteutettiin, oli minulle entuudestaan tuttu, sillä olin siellä monikulttuurisuusharjoittelussa syksyllä 2010. Silloin pohjustin kuvien käyttöä 3–4-vuotiaiden ryhmän viikoittaisissa musiikkihetkissä. 21 lapsen ryhmä puolitettiin niin, että molemmissa ryhmissä oli niin suomalaisia kuin monikulttuurisia lapsia. Aiheena olivat muun muassa ”metsässä” ja ”torilla”. Metsässä oli kolme karhua, isä-, äiti- ja pikkukarhu, joille keräsimme erilaisia marjoja. Kuvina taululla oli kolmen erikokoisen karhun kuvat, sekä mustikka-, mansikka- ja lakkarajojen kuvia. Kuljimme isäkarhun kanssa todella hitaasti taa-a –askelilla, äitikarhun kanssa taa –askelilla ja pikkukarhu kipitti ti-ti –askelin. Lauluina oli ”Karhuperhe kävelyllä”, ”Kipposet, kapposet” sekä ”Kaurapuuro, marjaherkku”. Torilla tutustuimme kuvien avulla erilaisiin hedelmiin ja vihanneksiin, joiden nimiä tavutimme ja taputimme. Jokainen lapsi sai vuorollaan taputtaa vihanneksen tai hedelmän nimen. Lapsi sai laittaa myös kuvan siitä torimummon myyntikojuun, joka oli piirretty taululle. Kun myyntikoju oli täynnä, autoimme torimummoa myymään niitä laulamalla ”ostakaa makkaraa” –laulua. Vaihdoimme makkaran tilalle aina myytävän hedelmän tai vihanneksen nimen.

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin samassa päiväkodissa tammi-helmikuussa 2011. Musiikkituokiota pidettiin edelleen kerran viikossa, mutta tällä kertaa paikalla olivat ainoastaan 3–4-vuotiaiden ryhmän monikulttuuriset lapset. Tämä siitä syystä, että halusin tietää mitä tapahtuu, kun suomenkieliset

lapset eivät olleet enää antamassa kielellistä tukea vaan tuki syntyy kuvista. Lapsista kymmenen oli ollut pitämässäni musiikkihetkissä jo syksyllä ja kaksi lasta oli uusia. Tarkoituksena oli, että mukana olisi ryhmän lastentarhanopettaja ja ryhmä kokoontuisi viisi kertaa 45 minuuttia kerrallaan.

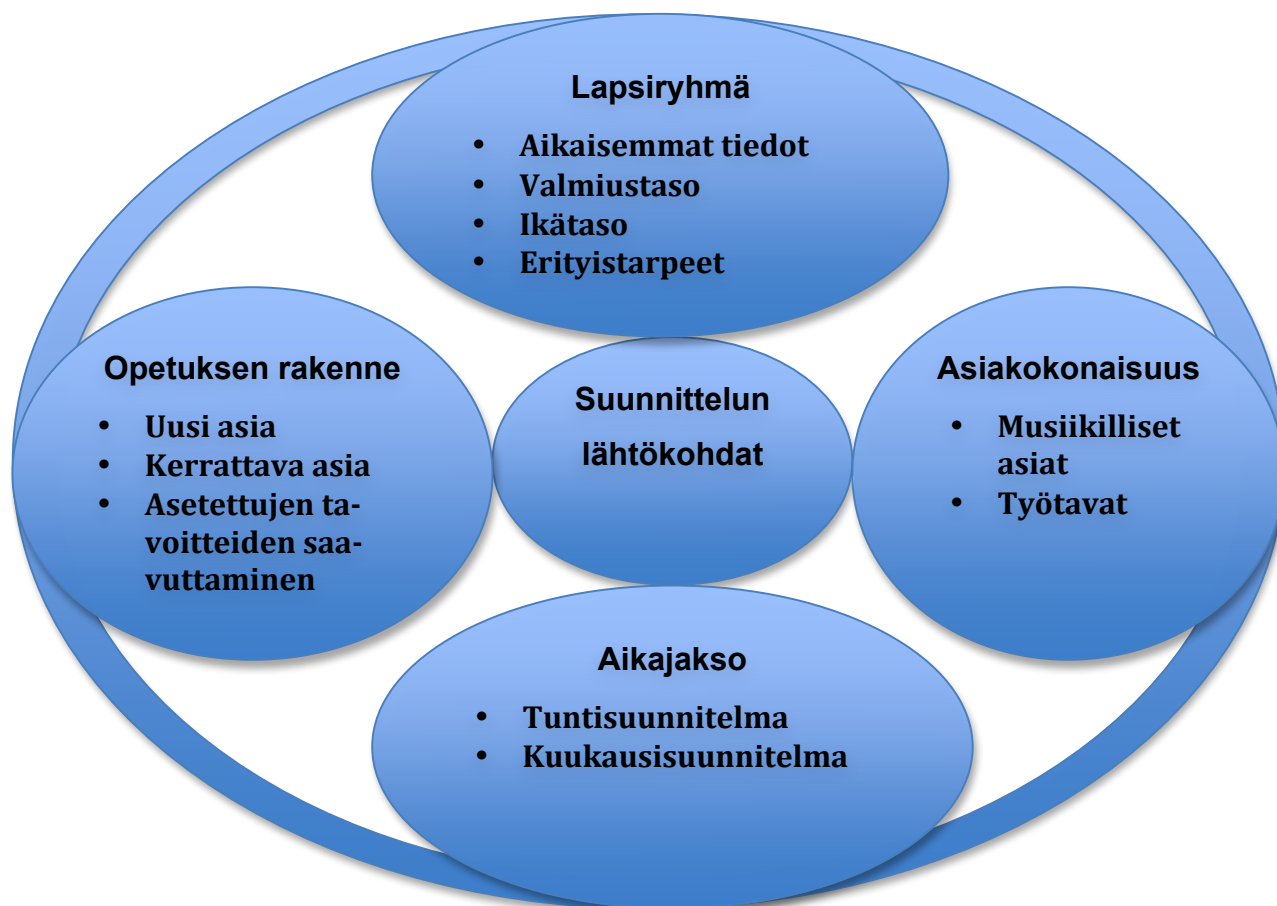
6.2 Osallistuva havainnointi tutkimusmenetelmänä

Käytin opinnäytetyössäni osallistuvaa havainnointia sekä lastentarhanopettajan haastattelua tutkimuksen aineistonkeruumenetelminä. Vilkan (2006) mukaan osallistuvassa havainnoinnissa on joku ennalta valittu näkökulma, jonka perusteella havainnot tehdään. Sen mahdollistuminen edellyttää, että tutkija ja tutkitavat ovat olleet tekemisissä jo aiemmin. (Vilka 2006, 46.) Tarkoituksena oli, että jokaisella kerralla paikalla on myös ryhmän lastentarhanopettaja. Hän havainnoi lapsia tuokioiden aikana. Havainnoinnissa oli tarkoitus kiinnittää huomiota siihen, yrittävätkö lapset tapaila laulujen sanoja sekä sitä, osallistuvatko lapset laululeikkeihin ja liikuntaleikkeihin vai puuhailevatko he omia juttujaan. Tarkoituksena oli havainnoida myös sitä, onko lasten motivaation kannalta merkitystä sillä, minkälaisia kuvat ovat.

Havainnointi on tietoista tarkkailua ja sitä käytetään tutkimuksessa käytettävien havaintojen keräämiseen. Havainnointi sopii tutkimuksiin, joissa tutkitaan sekä yksilön toimintaa että hänen toimintaansa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. (Vilka 2006, 37–38.) Sosiaaliset suhteet, ryhmän toimivuus, ryhmädynamiikka, ikä- ja sukupuolijakauman merkitys sekä ryhmän laatu voivat olla ryhmähavainnoinnin kohteena. Kasvattaja voi hyödyntää ryhmähavainnoinnin tuloksia toiminnan arvioinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa. Tulosten perusteella kasvattaja voi paremmin arvioida tilan ja ajan käyttöä, pedagogisia menetelmiä sekä aikuisen oman toiminnan vaikutusta ryhmän toimintaan. (Koi-vunen 2009, 27.)

6.3 Musiikkitoiminnan suunnittelu

Musiikkitoiminnan suunnittelun lähtökohtana ovat lapsiryhmä, asiakokonaisuus, aikajakso sekä opetuksen rakenne (KUVA 4).

KUVA 4. Musiikkitoiminnan suunnittelun lähtökohdat. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 173.)

Musiikkitoiminnan suunnittelu on osa toimintakokonaisuutta. Suunnittelu on oma prosessinsa, jossa hahmotetaan opetuksellinen toimintakokonaisuus, toiminnalle asetetaan tavoitteet ja mietitään työ- ja toimintatavat tavoitteiden saavuttamiseksi. Opetustilanteen tekijät otetaan huomioon suunnittelussa. Näitä tekijöitä ovat jokaisen lapsen yksilöllinen kehitystaso, musiikillinen valmiustaso ja edellytykset ottaa vastaan uusia asioita. Lisäksi kasvattajan valinnat opetuksen sisällöistä eli musiikin peruskäsitteistä (KUVA 3) sekä työtavoista (KUVA 2) sisältyvät musiikkituokion suunnitelmaan. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 172, 175.) Tuntisuunnitelma on opettajan työkalu, johon kirjoitetaan myös melodiset ja rytmiset

tavoitteet. Tuntisuunnitelmassa 3 (LIITE 4) rytmisenä tavoitteena on ti-ti taa – rytmien pohjustaminen. 3–4-vuotiaille lapsille ei vielä opeteta rytmiostinatoa ”rytmikielellä”, vaan rytmi pohjustetaan sanoittamalla se esimerkiksi ”hyp-pää pois”. Samana toistuva rytmiostinato sanoitetaan laulussa esiintyvän sanan tai sanaparin mukaan.

6.4 Toiminnan toteutus

Suomen kielen ymmärtäminen tai tuottaminen saattaa olla maahanmuuttaja-taustaiselle lapselle aluksi haastavaa. Tukena kannattaa käyttää näköön ja tuntoon perustuvia kommunikoinnin AAC-keinoja. Nämä tukevat sekä puheen ymmärtämistä että puheen tuottamista. Kuvat auttavat lasta ennakoimaan ja jäsentämään tapahtumia. Kuvitettu laulu tai loru auttaa lasta seuraamaan toimintaa ja kuvat ja viittomat auttavat myös laulun tai lorun oppimista ja sen muistamista. (Halme & Vataja 2011, 31.)

Suunnittelin ja toteutin musiikillisia toimintatuokioita, joissa käytettiin havainnollistamisessa erilaisia AAC-keinoja, kuten kuvia, ja piirroksia sekä tarinoita. Nämä yhdistyivät suunnittelun lähtökohtana käytetyssä prosessiympyrässä musiikillisiin työtapoihin – laulamiseen, soittamiseen, musiikkiliikuntaan ja kuuntelemiseen. Toimintatuokioiden keskeisenä teemana olivat suomalaiset lastenlaulut ja opetettavina lauluina pienet, kahden tai kolmen sävelen metodilaulut. Kolme varista –laulu, joka ei ole metodilaulu vaan kansanlaulu, oli kuvitettu kokonaan laulun sanojen mukaan. Metodilauluissa mukana oli niissä esiintyvien eläinten tai hahmojen kuvia.

6.4.1 Ensimmäinen kerta

Ensimmäisellä kerralla paikalla oli 11 lasta sekä ryhmän lastentarhanopettaja. Ensimmäisen kerran musiikillisina tavoitteina oli ”Kolme varista” –laulun pohjustaminen kuvien avulla sekä perussykkeen kokeminen (LIITE 2). Lapset istuivat

kahdella pitkällä penkillä vierekkäin. Aluksi keskustelimme lasten kanssa siitä, miksi olin tullut jälleen päiväkotiin. Heitä mietitytti se, miksi olin ollut harjoittelun jälkeen muutaman viikon pois ja nyt olin taas siellä. Keskustelun jälkeen näytin lapsille tytön kuvaa ja pojan kuvaa ja kysyin jokaiselta lapselta vuorotellen kuvakorttien avulla: ”oletko tyttö vai poika?” Tämä sujui lähes kaikilta lapsilta hienosti.

KUVA 5. Kuvat työstä ja pojasta. (Papunet i.a.)

Sen jälkeen lauloimme jokaiselle lapselle vuorollaan alkulauluna ”Onko Liisa-tyttö täällä?” –laulun ja rummutimme perussykettä käsillä reisiin. Tämän jälkeen katsoimme suurta kuvaa, jossa perhe puuhailee kodissaan (KUVA 6).

KUVA 6. Ennen vanhaan (Kaikkonen, Ollaranta, Simojoki, Sopanen 2000, 18–19).

Katsoimme kuvasta, minkälaisia asioita ja esineitä on ollut ennen vanhaan. Lapset saivat nimetä asioita, jotka ovat haille tuttuja. Äiti, isä, tyttö ja vauva ovat lapsille helppoja. Mielenkiinto kohdistui kuitenkin seinällä roikkuvaan esineeseen. Sitä lapset eivät vielä osanneet nimetä. Esine oli kantele. Näytin lapsille oikeaa kannelta, jolla hetki sitten säestin alkulaulua. Katsomassamme kuvassa vaari istuu keinutuolissa omassa tuvassa. Seuraavaksi lähdimme vaarin luokse kylään. Pyysin lapsia tekemään ketjun eli ottamaan toisiaan kädestä kiinni. Ketjun muodostaminen ei sujunut aivan toivotulla tavalla, vaan osa lapsista juoksi pitkin tilaa, osa seiso i penkeillä ja osa veti toisia lapsia käsistä, niin että yksi lapsi kaatui. Ketjun muodostamisesta minulla ei ollut kuvaa.

Ketjussa kuljettuamme pääsimme Piippolan vaarin maatilalle. Maatilalla oli aitaus ja aitauksen sisällä erilaisten eläimien kuvia, kuten hevonen, lehmä, possu, kukko, kana, tipu, koira, kissa. Otimme huiveista tehdystä aitauksesta kiinni, etteivät maatilalla eläimet päässeet karkuun. Jokainen lapsi sai vuorollaan valita

jonkin eläimen kuvan ja mennä sen kanssa aitaukseen. Lapset kertoivat mikä eläin kuvassa on ja mitä se sanoo. Tämän jälkeen lauloimme ”Piippolan vaari” – laulua. Kerroin tarinaa Piippolan vaarista ja kolmesta variksesta. Näytin lapsille kuvasarjaa (LIITE 1), jossa on Kolme varista – laulun sanat kuvina. Laulu ei ollut kovin monelle lapselle tuttu, mutta kuvasarja ja laululeikki motivoivat lapsia hyvin. Tämän jälkeen soitimme kehärumpuja ja ksylofonipaloja. Soiton jälkeen leikimme liikuntaleikkinä pupu meni puskaan huu-sai-sai –leikkiä. Siinä havainnollistamisvälineenä oli pupu-pehmolelu. Pupulla oli pitkät korvat ja se laittoi ne silmiensä eteen silloin kun meni piiloon. Välillä pupu kurkisti piilosta ja välillä se hyppeli iloisena maassa. Leikin jälkeen kuuntelimme vielä laulua, jossa eri eläimet vuorollaan esiintyvät. Lapsilla oli jälleen kuvat eläimistä ja he saivat nostaa kuvan ylös, silloin kun eläin laulussa mainittiin. Tehtävä oli useimmille lapsille aivan liian vaikea ja lapsista tuli levottomia. Loppupiiriä muodostaessamme huomasin jälleen, että kuva pitäisi olla myös piiristä. Soittorasialla oli lapsille laulua tuttu, mutta piirissä pysyminen oli monelle lapselle hyvin haastavaa. Osa lapsista kiipeili puolapuilla ja osa puuhaili omiaan. Loppupiirin jälkeen muodostimme jonon, omaan ryhmätilaan siirtymistä varten. Jonosta ei myöskään ollut kuvaa ja se tuotti joillekin lapsille haasteita.

6.4.2 Toinen kerta

Toisella kerralla paikalla oli 10 lasta. Tämän kerran tavoitteena oli perussykkeen vahvistaminen ja pikkupupu loikki – laulun pohjustaminen (LIITE 3). Keskustelimme aluksi ja lapset olivat kovin kiinnostuneita kanteleesta ja sen soitosta. Niinpä päätin poiketa tuntisuunnitelmasta ja tutustuimme kanteleeseen. Kanteleessä oli mansikkatarroja, mustikkatarroja ja lakkatarroja.

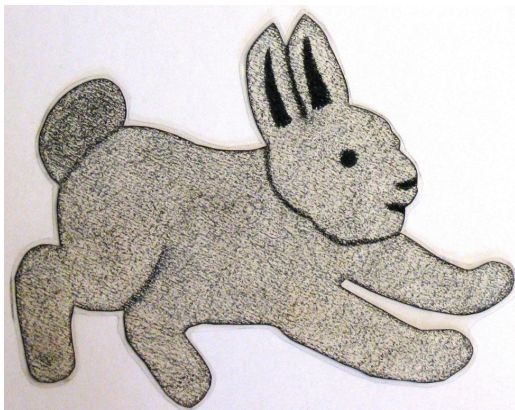
KUVA 7. Kantele.

Alkulaulu säestettiin mansikkasoinnalla ja lapset laittoivat etu- ja keskisormen eli ”pupunkorvat” mansikkatarralla merkittyjen kielten päälle. Jokainen lapsi sai vuorollaan säestää kanteleella samalla kun lauloimme hänelle alkulaulun. Alun keskustelun, kysymysten ja alkulaulun jälkeen kerroin lapsille tarinaa pikkupupusta ja äitipupusta. Piirsin pienelle taululle puita ja järvenjään ja laitoin sinne pikkupupun ja äitipupun kuvat. Lauloimme laulut ”pikkupupu loikki” ja ”pikkupupu järvenjäällä”. Muodostimme jälleen ketjun, joka sujui jo hieman paremmin kuin edellisellä kerralla. Tämän jälkeen puolet lapsista soitti ensin kehärummuilla ja puolet ksylofonipaloilla sykesoittoa. Lattialla oli kaksi kuvaa, toisessa kehärummun kuva ja toisessa ksylofonin kuva. Kun rummun kuva oli näkyvässä, oli rumpujen vuoro soittaa, kun ksylofonin kuva näkyi, oli niiden vuoro soittaa. Kun molemmat kuvat olivat näkyvässä oli vuorossa yhteissoitto ja kun molemmat kuvat oli käännettyinä ympäri kuunneltiin hiljaisuutta. Paloilla sykkeen soittaminen sujui helpommin, rummuilla lapset soittivat vapaammin. Loppupiirin muodostamisessa oli jälleen haastetta. Osa lapsista ei millään jaksanut pysyä enää paikallaan vaan osa makasi lattialla, osa oli jälleen puolapuilla ja osa nätisti piirissä.

6.4.3 Kolmas kerta

Kolmannella kerralla paikalla oli 8 lasta. Tämän kerran tavoitteena oli ti-ti taa –rytmin pohjustaminen ja pikkupupu loikki ja kolme varista –laulujen vahvistaminen (LIITE 4). Vaihdoin alkulauluksi lapsille tutun ”Liisa-tyttö kiva kun oot täällä” –laulun, koska edellisellä kerralla laulu jäi kanteleensoiton varjoon. Toivoin, että tuttu alkulaulu motivoi lapsia laulamaan siitä huolimatta, että keskittyminen ja

kiinnostus kohdistui kanteleensoittoon. Alkulaulun jälkeen palautimme mieleen piirustuksen avulla tarinan pikkupupusta ja äitipupusta ja lauloimme heille.

KUVA 8. Pupu.

Sen jälkeen lähdimme hyppimään kuin puput: kaksi kertaa yhdellä jalalla ja sitten tasajalkaa. Sanomalla ”hyp-pää pois”, ”hyp-pää pois”, yritin auttaa lapsia löytämään rytmin ti-ti taa. Välillä heittäydyimme maahan tekemään lumienkeleitä. 3–vuotiaille hyppyt olivat liian vaikeita, mutta isommilta ne sujuivat hienosti. Tämän jälkeen pääsimme jälleen Piippolan vaarin maatilalle, jossa oli eri eläimiä aitauksessa ja Kolme varista aidan päällä. Sen jälkeen soitimme samalla ”hyp-pää pois” –rytmillä sammakoguiroja ja munamarakasseja. Sammakkoguirojen vuoro oli soittaa ”hyp-pää” eli ti-ti –rytmillä ja munamarakassien vuoro oli soittaa ”pois” eli taa –rytmillä. Tämä oli jälleen pienimmille liian vaikea. Tälle kerralle tein kuvat myös piiristä ja jonosta. Näitä kuvia pidin taskussani. Lapsista oli hyvin mielenkiintoista tietää, mitä muita kuvia taskussa oli. Kuvat selvästi auttoivat, vaikka loppupiirissä riitti haastetta, ainakin joidenkin lasten kohdalla, tälläkin kerralla.

6.4.4 Neljäs kerta

Neljännellä kerralla emme päässeet samaan saliin, jossa olimme aikaisemmin olleet, vaan pidin tuokion pienten nukkumahuoneessa, samassa tilassa, jossa ryhmä kokoontui aamupiiriin. Tila oli tähän tarkoitukseen kovin pieni ja siitä syystä päätin, että otin vain puolet lapsista kerralla lauluhetkeen. Samalla kes-

toa täytyi lyhentää puoleen tuntiin, jotta lapset ehtisivät syömään ajoissa. Paikalla oli ryhmän lastentarhanopettaja ja molemmissa ryhmissä viisi lasta. Tämän kerran tavoitteena oli ti-ti taa –rytmin vahvistaminen ja lumiukko ha-ha-haa –laulun pohjustaminen (LIITE 5).

KUVA 9. Lumiukko.

Kerroin heille tarinaa lumiukosta ja samalla piirsin taululle kuvaa lumilinnasta. Matkimme lumiukon askeleita; hidasta ja löntystelevää sykekävelyä. Välillä taputimme lumiukon naurua (ha-ha haa) musiikin mukaan ja pyörähdimme ympäri. Soitamme sammakkoguiroja ja munamarakasseja samalla ti-ti taa –rytmillä. Kolme varista –laulussa osa lapsista lauloi jo mukana. Loppulaulu piirissä sujui varsinkin toisessa ryhmässä oikein hienosti.

6.4.5 Viides kerta

Viidennellä kerralla mukana oli harjoitteluaan ryhmässä tekevä opiskelija. Hän oli vasta aloittanut ryhmässä ja lapsille vieras, mikä saattoi hieman sekoittaa lapsia. Paikalla kummassakin ryhmässä oli viisi lasta. Tämän kerran tavoitteena oli ti-ti taa –rytmin vahvistaminen ja Kolme varista –laulun oppiminen (LIITE 6). Tällä kerralla kertosimme niitä lauluja ja leikkejä, joita olimme neljällä aiemmalla kerralla tehneet. Alkulaulussa lapset lauloivat jo hienosti mukana. Nukkuma-

huoneessa oli valkotaulu, jota käytettiin ainoastaan aamupiirissä magneettitaulunana. Musiikkituokioissa käytin taulua havainnoidessani tarinoita piirtämällä. Piirsin taululle lumikuninkaan linnan ja tarina lumiukosta ja lumikuninkaasta motivoi lapsia hyvin. Osalla lapsista ti-ti taa –rytmin taputus sujui hienosti. Soittojen aikana keskittyminen kohdistui soittamiseen ja ti-ti taa –rytmin toteuttamiseen ja laulaminen jäi taka-alalle. ”Kolme varista” –laululeikkiin lapset osallistuivat mielellään ja lauloivatkin mukana. Loppupiirin muodostaminen tuotti edelleen haasteita.

6.5 Toiminnan tulokset ja arviointi

Viiden viikon aikana tuokioissa muuttui lähes kaikki. Paikka vaihtui jumppasalista nukkumahuoneeksi, koska päiväkodin toinen ryhmä tarvitsi salia samaan aikaan. Samalla lasten määrä puolittui siitä syystä, että tila, johon salista vaihdoin oli paljon pienempi. Uudessa tilassa lapset istuivat lattialla, koska siellä ei ollut lapsille penkkejä. Tuokion kesto lyheni kolmesta vartista puoleen tuntiin, koska tuokiolle oli varattu tunti aikaa ja siihen oli mahduttava yhden ryhmän sijasta kaksi ryhmää. Myös viikonpäivä muuttui, koska yritin järjestää toimintatuokioiden aikataulua uudelleen päiväkodin aikataulujen mukaan. Siitä huolimatta lastentarhanopettaja ei päässyt työvuorojen ja sairastapausten vuoksi kuin kahdelle kerralle mukaan. Sen vuoksi laulujen ja lasten havainnointi ei onnistunut suunnittelemani tavalla. Kerran paikalla oli opiskelija ja muuten olin lasten kanssa keskenään. Nämä muuttuivat minusta riippumattomista syistä. Sen lisäksi tein itse joitain muutoksia lähinnä tuntisuunnitelmaan. Tuntisuunnitelmasta muutin alkulaulun. Ainoastaan loppulaulu oli sama jokaisella kerralla.

Lasten lukumäärä vaihteli kerrasta riippuen viiden ja yhdentoista välillä. Kolmannella kerralla paikalla oli kahdeksan lasta. Tämä oli sopiva määrä silloin, kun musiikkituokio oli salissa. Nukkumahuoneessa se olisi ollut liian paljon. Siihen tilaan viisi lasta oli ihan riittävästi, varsinkin silloin, kun lapset tekivät lattialla lumienkeleitä. Tuokion keston lyhentyessä 45 minuutista puoleen tuntiin, piti myös toimintaan käytettyä aikaa lyhentää. Tuntisuunnitelmaa en lähtenyt muut-

tamaan, vaan käytin vähemmän aikaa esimerkiksi soittamiseen ja improvisaatioon.

Koska käyttämäni tutkimusmenetelmä, osallistuva havainnointi, osoittautui käytännössä hyvin haavoittuvaksi, tutkin tuloksia lastentarhanopettajan havaintojen lisäksi myös musiikkituokioille asetettujen tavoitteiden näkökulmasta. Ensimmäisellä kerralla musiikilliset tavoitteet olivat ”Kolme varista” –laulun pohjustaminen ja perussykkeen kokeminen. Ensimmäisellä kerralla oli liikaa lauluja ja tuokion kesto oli liian pitkä. Lapset eivät jaksaneet enää lopussa keskittyä, vaan riehaantuivat. Toisella kerralla vähensin lauluja ja käytimme enemmän aikaa soittamiseen. Toisen kerran tavoitteet olivat ”Pikkupupu” –laulun pohjustaminen ja perussykkeen vahvistaminen. Kolmannella kerralla vaihdoin alkulauluksi lapsille ennestään tutun laulun ja yhdistin siihen lasten toiveesta kanteleen soiton. Kolmannen kerran musiikilliset tavoitteet olivat Pikkupupu –laulun vahvistaminen ja ti-ti taa –rytmin pohjustaminen. Neljännen kerran tavoitteet olivat Lumiukko ha-ha-haa –laulun pohjustaminen ja ti-ti taa –rytmin vahvistaminen ja viidennen kerran tavoitteena Kolme varista –laulun oppiminen ja ti-ti taa –rytmin vahvistaminen.

Koska rytmillä on keskeinen tehtävä kielenkehityksen tukemisessa, olivat rytmiset tavoitteet eli perussykkeen ja ti-ti taa –ostinaton kokeminen tavoitteita myös kielenkehityksen näkökulmasta. Rytmisistä tavoitteista perussykkeen kokeminen toteutui. Kahdella ensimmäisellä kerralla liikuimme ketjussa ja soitimme kehosoitimilla – taputimme käsillä reisiin ja tömistimme jaloilla sekä soitimme rytmi- ja melodiasoitimilla perussykettä. Kolmella jälkimmäisellä tunnilla ti-ti taa –ostinaton pohjustettiin hyppimällä pupuhyppyjä (hyp-pää pois) ja taputtamalla lumiukon naurua (ha-ha haa) sekä soittamalla sitä keho- ja rytmisoitimilla. Ti-ti taa –ostinaton käytännössä ehdittiin vasta pohjustamaan. Rytmisi oli monelle haastava ja sitä olisi pitänyt kokea ja vahvistaa vielä lisää. Tähän olisi tarvittu useita toistoja lisää. Laullisiin tavoitteisiin sen sijaan päästiin. Lauluja pohjustettiin yksittäisillä kuvilla ja kuvasarjalla, sorminukella sekä tarinalla. ”Kolme varista” –laulu oli kuvitettu kokonaan laulun sanojen mukaan. ”Piippolan vaari” –laulussa oli mukana siinä esiintyvien eläinten kuvat. Molemmissa lauluissa lap-

set lauloivat reippaasti mukana. Lyhyet kahden ja kolmen sävelen metodilaulut ”Pikkupupu loikki” ja ”Pikkupupu järvenjäällä” –laulut yhdistettiin tarinaan ”Kylli-täti” –menetelmällä. ”Kylli-täti” –menetelmällä toteutettu saumaton musiikin, tarinan sekä kuvien ja piirrosten kokonaisuus auttoi lapsia keskittymään ja motivoi laulamaan. Äitipupun ja pikkupupun kuvat olin tehnyt etukäteen ja kiinnitin ne magneetilla tauluun. Niitä oli helppo siirrellä eteenpäin sitä mukaa kun tarina eteni. Esimerkiksi jokaisen ”Pikkupupu loikki” –laulun jälkeen pikkupupu siirtyi metsässä vähän eteenpäin ja pääsi lopulta järvenjäälle. Siellä tarina jatkui edelleen ”Pikkupupu järvenjäällä” -laululla. Motivointikeinona tämä oli tehokas ja sanoitti toimintaa.

Toimintaa havainnoineen lastentarhanopettajan mielestä tarina ja kuva yhdistetynä toimii hyvin lasten musiikkikasvatuksessa. Sitä voi helposti soveltaa esimerkiksi jumppaan ja se on siirrettävissä myös aamupiiriin. ”Kylli-täti” –tyylinen opetus ”uppoaa” lapsiin hyvin. Musiikkikielikerhon tyyppisellä toiminnalla on paikkansa, kun toiminta on suunnattu pelkästään maahanmuuttajataustaisille lapsille ja siinä on otettu huomioon kielenkehityksen tukeminen. Musiikki on hyvä keino kielen opettamiseen; muun muassa rytmiikka, dynamiikka ja liike tukevat kielenkehitystä ja lisäksi ovat vielä kuvat ja tarina, joiden avulla voi helposti tehdä oppimisen kannalta tärkeitä toistoja. Toimintaohjeet kuvina auttavat lasta ymmärtämään ja havainnointivälineet, kuten kuva, nukke tai piirtäminen motivoimaan toimintaan. (Lastentarhanopettaja 2011.)

7 POHDINTA

Musiikkituokioiden suunnittelun lähtökohtana käytettiin prosessipyörää, jossa musiikilliset työtavat – laulaminen, soittaminen, liikkuminen ja kuunteleminen yhdistyivät aistien monipuoliseen käyttöön kuvien, tarinoiden ja piirtämisen avulla. Kaikkia näitä työtapoja käytettiin jokaisella kerralla. Lähtökohtana tämä oli onnistunut valinta. Eri aisteja stimuloitiin opetuksessa kun lapset kuuntelivat tarinaa, näkivät tarinan kuvina ja piirustuksina, tunnustelivat erilaisia soittimia ja eläinten kuvia käsillään sekä liikkuvat koko kehollaan musiikin mukaan.

Ruokosen (2011) mukaan kasvattajan on hyvä pohtia jokaisen musiikkikasvatustilanteen jälkeen miten lapset omaksuivat opetuksen ja mitä he toivat itse lisää musiikinopetusprosessiin. Kasvattajan ja lasten välinen vuorovaikutus ja positiivinen ilmapiiri ovat oppimisen kannalta merkittäviä asioita. (Ruokonen 2011a, 135.) Ilmapiiri oli musiikkituokioissa avoin. Jokainen lapsi uskalsi sanoa jotain ja kaikki osallistuivat toimintaan. Tämä ei välttämättä ole itsestään selvää. Osa lapsista oppii seuraamalla muiden toimintaa ja he haluavat ensin katsoa sivusta ennen kuin itse uskaltavat mukaan. Myös se kertoo avoimesta ilmapiiristä, että lapset uskalsivat itse ehdottaa ideoita toimintaan. Lasten ehdotuksesta kanteleen soitosta tuli pysyvä käytäntö aina alkulaulun yhteydessä.

Opinnäytetyöni päätavoitteena oli tutkia kuvien käyttöä monikulttuuristen lasten musiikkituokioissa. Laulujen opettamisessa käytettiin vaihdellen erilaisia kuvia, kuvasarjaa ja piirtämistä. Havaintojeni perusteella kuvien, piirustusten, sormi- ja käsinukkien käyttö auttaa monikulttuurisia lapsia keskittymään. Sillä millaisia kuvat ovat, ei ole niin suurta merkitystä. Muutama kuusi taululla riittää metsäksi ja ympyrä järvenjääksi. Tarina motivoi pitkälle, kunhan havainnollistaminen jatkuu koko tuokion ajan, niin lauluissa, soitoissa, liikunnoissa kuin siirtymätilanteissakin. Mitä vähemmän lapsi ymmärtää suomen kieltä, sitä tärkeämmässä roolissa kuvat ovat ja sitä enemmän kaikki puhuttu tulisi myös havainnollistaa kuvina, piirroksina tai elekielellä. Monikanavainen opetus auttaa yhtäläillä kaikkia lapsia. Monikulttuuristen lasten kielenkehityksen tukemisen näkökulmasta

olisi tärkeää, että eri aisteja käytettäisiin monipuolisesti toimintatuokioissa, aamupiirissä ja päiväkodin arjessa yleisesti. Laulujen ja leikkien kuvittamisen lisäksi olisi tärkeää kuvittaa myös ohjatun tuokion kulku. Kuva aloituksesta, lauluista, leikeistä, soitoista, liikunnasta ja lopetuksesta. Silloin lasten olisi helpompi keskittyä, kun he pystyisivät ennakoimaan toiminnan kulkua. Lyhyet selkeät lauseet ovat myös ymmärtämisen kannalta tärkeässä osassa.

Musiikkituokioiden yhtenä tavoitteena oli monikulttuuristen lasten kielenkehityksen tukeminen rytmien avulla. Perussykkeen avulla tuettiin kaksitavuisten sanojen, kuten ”pu-pu loik-ki” hahmottamista. ”Ti-ti taa” –rytmiä sanoitettiin hokemalla sanoja ”hyp-pää pois” ja ”ha-ha haa”. Lapset hyppivät tietämättään ti-ti taa –rytmissä, kun heitä oli kehoitettu matkimaan pupun hyppyjä. Lapset pystyivät hyppimisen lisäksi myös taputtamaan ja soittamaan sanarytmissä, joka luo hyvät edellytykset kielenkehitykselle.

Opinnäytetyössäni halusin yhdistää sellaisia toimintatapoja, jotka toisaalta auttavat monikulttuurisia lapsia ymmärtämään paremmin toiminnan sisältöä ja toisaalta tukevat heidän suomen kielen oppimistaan. Parhaiten monikulttuuristen lasten suomen kielen ymmärtämistä tuki ”Kylli-täti” –menetelmällä toteutettu nopean piirtämisen ja tarinan yhdistäminen. Se oli minulle yllätys, sillä aiemmin yksi lapsi on kysynyt minulta ”mitä sä oikein yrität piirtää?” Tämä kuvastaa hyvin piirustustaitoani. Siitäkin huolimatta lapset jaksoivat keskittyä parhaiten juuri aiheen johdatukseen tarinan muodossa. Lapset jaksoivat kuunnella tarinaa jokaisella kerralla lähes liikkumatta omalla paikallaan, vaikka siirtymätilanteissa ja loppupiirissä he riehaantuivat usein. Pienten kahden ja kolmen sävelen metodilaulujen yhdistäminen tarinaan oli jo sellaisenaan toimiva kokonaisuus, jota voi hyvin käyttää suomi toisena kielenä –kerhojen pohjana.

Oletukseni oli, että kuvien käyttö auttaa monikulttuurisia lapsia laulujen opettamisessa ja sanojen muistamisessa. Kahden kerran jälkeen jouduin vaihtamaan alkulaulun toiseksi, koska lapset eivät osoittaneet mitään mielenkiintoa laulun sanojen opettelemiseen tai kyseisen laulun laulamiseen ylipäätään. Laulua laulettiin kuitenkin kymmenisen kertaa molemmilla kerroilla, mutta alkulau-

lusta minulla ei ollut kuvaa. Kaikkiin muihin lauluihin, joissa kuva oli mukana, lapset tulivat mukaan tai ainakin yrittivät tapaila laulun sanoja, Tämän perusteella kuvat motivoivat ainakin osallistumaan lauluihin. Yksi tyttö oli kolmannelta kerralta pois, mutta muisti kahden viikon takaisen tarinan pikkupupusta ja äitipupusta. Hän kertoi tarinan omin sanoin ja olisi halunnut kuulla tarinalle vielä jatkoa. Se todisti, että ainakin tämän yhden lapsen kohdalla kuvat auttoivat keskittymään ja muistamaan paremmin.

Havainnoinnissa kiinnitettiin huomiota musiikin ja kuvien mahdollisuuksiin monikulttuuristen lasten kielenkehityksen tukemisessa. Yksi ryhmän lapsista ei ollut aikaisemmin juuri puhunut päiväkodissa, mutta musiikkituokioissa hän vastasi niihin kysymyksiin, joita hänelle esitin. Esimerkiksi saadessaan valita minkä tahansa eläimen kuvan, hän valitsi lehmän kuvan. Hän osasi nimetä sen ja tiesi myös mitä lehmä sanoo. Sinänsä se ei vielä kerro siitä, oliko tämän lapsen kieli kehittynyt juuri musiikin ja kuvien ansiosta, mutta ainakin hän rohkaistui kuvien avulla puhumaan ja vastaamaan kysymyksiin.

Musiikilliset toimintatuokiot ovat hyvin sovellettavissa päiväkotiin. Kuvia voi helposti yhdistää musiikkituokioihin ja musiikkia sekä ”Kylli-täti” –menetelmää S2-opetukseen. Monet musiikkituokioissa käyttämäni havainnollistamisvälineet, kuten valkotaulu, oli päiväkodissa jo valmiina, mutta sitä ei käytetty piirtämiseen. Taulu oli sopivan kokoinen, joten sitä pystyi helposti siirtämään paikasta toiseen. Ryhmän lastentarhanopettajan mielestä pienryhmätoiminta on haastavaa toteuttaa omalla henkilökunnalla. Hän ehdottikin, että päiväkoteihin voisi tuoda harrastustoimintaa, jota ohjaisi joku muu kuin päiväkodin työntekijä. Ajatuksena erittäin toimiva ja kannatettava idea, jossa ainoana esteenä taitaa olla toiminnan rahoittaminen. Vaikka ohjatun toiminnan järjestäminen pienryhmissä saattaa olla haastavaa, auttaa kuvien käyttäminen toiminnan havainnollistamisessa vähän suuremmankin lapsiryhmän hallinnassa.

Jos suunnittelisin toteutuksia nyt uudelleen, kiinnittäisin siirtymätilanteisiin erityistä huomiota. Mitä paremmin toiminta oli strukturoitu ja mitä monipuolisemmin oli käytetty havainnollistamisvälineitä, sitä paremmin toiminta sujui. Siirty-

mätilanteissa ja vapaassa liikunnassa lasten keskittyminen herpaantui ja he riehaantuivat helposti. Kuuntelulaulu oli lapsille aivan liian vaikea. Lapsilla olleet eläinten kuvat eivät tukeneet kielen oppimista, koska lapset eivät osanneet yhdistää kuvaa kuulemaansa eläimen nimeen. Laulussa oli liikaa sanoja, jotta lapset olisivat jaksaneet keskittyä erottamaan laulusta juuri tietyn eläimen nimen. Laulu olisi voinut olla joku toinen tai toteutusta olisi voinut miettiä toisella tavalla. Rytmiostinatoa (ti-ti taa) pohjustettiin samalla kerralla liikkuen ja soittaen kehoja rytmisoittimilla. Pohjustamista olisi voinut jakaa useammalle kerralle. Tässä tapauksessa, kun kertoja oli vain viisi, oli toiminta kuitenkin perusteltua.

Oman ammatillisuuden kannalta toimintatuokiot ovat opettaneet minulle kärsivällisyyttä sekä ongelmanratkaisukykyä. Tutustuessani monikanavaiseen opetukseen, olen oppinut kiinnittämään enemmän huomiota lasten yksilöllisiin tarpeisiin ja oppimistyyliin. Käytännön toteutus opetti minulle myös sen, ettei mitään tule pitää itsestään selvänä. Suunnitteluvaiheessa en ollut osannut ottaa huomioon sitä, että kuvatuki täytyy olla myös piirin, ketjun ja jonon muodostamiseen. Kuvittelin, että lapset ovat tehneet niitä niin monta kertaa päiväkodissa, että ne olisivat myös sanoina lapsille tuttuja.

LÄHTEET

- Adenius-Jokivuori, Merja 2005. Kielen ja kommunikaation kehityksen tukeminen. Teoksessa Päivi Pihlaja & Riitta Viitala (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. C Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Gyekye, Marjaana & Rouhio, Mirrka 2005. Työkalupakki: välineitä päiväkodin suomi toisena kielenä – opetukseen. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto Selvityksiä 2005:8. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Heikka, Johanna; Hujala, Eeva; Turja, Leena & Fonsén, Elina 2011. Lapsikohdainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Eeva Hujala ja Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Halme, Katjamaria & Vataja, Anita 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2011. Leikistä kieleen. Teoksessa Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli – kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Opas 13. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Helsingin päivähoidon maahanmuuttajatyöryhmä 2005. Helsingin kaupungin päivähoidon suomi toisena kielenä (S2) –suunnitelma. Selvityksiä 2005:12. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Helsingin varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2011. Lasten päivähoito, oppaita ja työkirjoja 2011:1. Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto. Viitattu 16.3.2012. Saatavissa http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/29eeb48043034931ba07facc34efaa85/Helsingin_vasu2011.pdf?MOD=AJPERES&lmod=-1906232789

- Hongisto-Åberg, Marja; Lindeberg-Piironen, Anne & Mäkinen, Leena 1994. Musiikkikasvatus varhaiskasvatuksessa. Espoo: Fazer Musiikki.
- Huisman, Tuulamarja & Nissinen, Anu 2005. Oppiminen, oppimistyyli ja liikunta. Teoksessa Pauli Rintala; Timo Ahonen; Marja Cantell & Anu Nissinen (toim.) Liiku ja opi: liikunnasta apua oppimisvaikeuksiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huotilainen, Minna 2009. Musiikki ja oppiminen aivotutkimuksen valossa. Julkaisussa Taide ja taito – kiinni elämässä! Taide- ja taitokasvatuksen julkaisu. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 1.3.2012. Saatavissa http://www.oph.fi/download/49220_taide_ja_taito.pdf
- Juhola Aino & Stenius Maria-Elisa 2010. Kielikerho maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen oppimisen tukena päiväkodissa. Diakoniammattikorkeakoulu. Helsingin toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Juntunen, Marja-Leena; Perkiö, Soili & Simola-Isaksson, Inkeri 2010. Musiikkia liikkuen. Helsinki: WSOY.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kaikkonen, Markku; Ollaranta, Ritva; Simojoki, Maija & Sapanen, Satu 2000. Olin teemakirja opettajalle. Helsinki: Otava.
- Kalliala, Marjatta & Ruokonen, Inkeri 2009. Kulttuurisen linssin läpi. Teoksessa Inkeri Ruokonen; Sinikka Rusanen & Anna-Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Ketonen, Ritva; Palmroth, Anne; Röman, Marjatta; Salmi, Paula & Poikkeus, Anna-Maija 2003. Kieli ja kommunikaatio. Teoksessa Tiina Siiskonen, Tuija Aro, Timo Ahonen & Ritva Ketonen (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kivelä-Taskinen, Elina 2008. Rytmikylvyn Pikku-kuplat. Espoo: Kultanuotti.
- Kivijärvi, Taru 2011. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito: Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korpela, Minna & Kangasniemi, Nina 2009. Kuvien käytön merkitys tukitoimena päivähoidon pienryhmätoiminnassa. Laurea-ammattikorkeakoulu. Tikkurilan toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Krokkfors, Maisa 1985. Laulaminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Laaksonen, Liisa & Salo, Maija 1985. Lystiä leikkiä – perinnettä ja perinneleikkejä. Mannerheimin lastensuojeluliitto P-julkaisusarja N:o 13. Helsinki: WSOY.
- Lamponen, Esa 2005. Musiikin mahdollisuudet – näkökulmia alle kouluikäisten musiikkikasvatukseen. Julkaisussa Täyttä elämää. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto.
- Launonen, Kaisa 2010. Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi kuntoutuksen tavoitteena ja keinona. Teoksessa Pirjo Korpilahti, Olli Aaltonen ja Matti Laine (toim.) Kieli ja aivot. Turku: Turun yliopisto, Kognitiivisen neurotieteen tutkimuskeskus.
- Lehtinen, Ulla; Haapala, Marjaana & Dahlström, Riitta-Maija 1993. Aistien avulla oppimaan. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Mikkola, Petteri & Nivalainen Kirsi 2009. Lapselle hyvä päivä tänään: näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatieto.
- Nissilä, Leena; Martin, Maisa; Vaarala, Heidi & Kuukka, Ilona 2006. Saako olla suomea? : Opas suomi toisena kielenä –opetukseen. Helsinki: Opetushallitus.
- Papunet i.a. Kuvasivut – kansanlaulut – Kolme varista. Viitattu 3.1.2012. http://www.papunet.net/kuva/kansanlaulut/kolme_varista
- Peltonen, Mari 2008. Musiikkikasvatuskansio 3–5-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa päiväkodissa. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Piaget, Jean 2002. The Language and Thought of the Child. London: Routledge.
- Prashnig, Barbara 1997. Eläköön erilaisuus: oppimisen vallankumous käytännössä. Jyväskylä: Atena.

- Pääkaupunkiseudun neuvottelukunta 2007. Pääkaupunkiseudun väestö- ja palvelutarveselvitys 2015 ja 2025. Kunta- ja palvelurakennemuutostu- hanke 19.6.2007. Viitattu 17.3.2012. Saatavissa http://www.hel2.fi/taske/Paras/PKS_Vapa.pdf
- Ruokonen, Inkeri 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Inkeri Ruokonen; Sinikka Rusanen & Anna-Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ruokonen, Inkeri 2011a. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Ruokonen, Inkeri 2011b. Musiikin monet kielet. Teoksessa Marja Nurmilaakso & Anna-Leena Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli – kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Opas 13. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Stakes 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Oppaita 56. Viitattu 3.3.2012. Saatavissa <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>
- Suojala, Marja 2009. Lastenkirjallisuus kielen ja kuvittelukyvyyn laatijana. Teok- sessa Inkeri Ruokonen; Sinikka Rusanen & Anna-Leena Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa: iloa, ihmettelyä ja te- kemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Säkkinen, Salla 2011. Lasten päivähoito 2010 – kuntakyselyn osaraportti. Tilas- toraportti 37/2011. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) Helsinki. Viitattu 5.3.2012. Saatavissa http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr37_11.pdf
- Talib, Mirja-Tytti 2002. Monikulttuurinen koulu: haaste ja mahdollisuus. Helsinki: Kirjapaja.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

TIETOSUOJATUT LÄHTEET

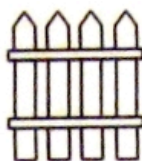
Lastentarhanopettaja 2011. Tutkimuspäiväkoti, Helsingin kaupunki. Henkilökoh-
tainen tiedonanto 8.2.2011

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2005. Tutkimuspäiväkodin varhaiskasvatus-
suunnitelma.

LIITE 1. Kolme varista -laulu

Kolme varista

istui aidalla.

Silivati seilaa,

silivati seilaa,

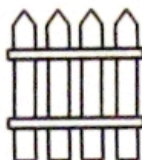
yksi

lensi pois.

Kaksi varista

istui aidalla.

Silivati seilaa,

silivati seilaa,

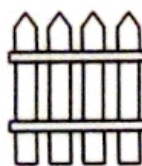
toinen

lensi pois.

Yksi varis vain

istui aidalla.

Silivati seilaa,

silivati seilaa,

sekin lensi pois.

Sävel & sanat: trad.

(Papunet i.a.)

LIITE 2. Tuntisuunnitelma 1

ENSIMMÄISEN KERRAN TUNTISUUNNITELMA

TEEMA: Piippolan vaarin maatila

TAVOITE: Kolme varista –laulun pohjustaminen
Perussykkeen kokeminen

1. ALKULAULU: Onko Liisa-tyttö täällä? Kantelesäestys
  - Kalevalainen melodia
  - Kuvakortit: Tyttö ja Poika
2. AIHEESEEN JOHDATTELU
  - Kuva: Ennen vanhaan
3. LIIKUNTA: KETJU
  - Kuljetaan Piippolan vaarin luo
4. LAULULEIKKI: Piippolan vaari
  - Eri eläinten kuvia
5. LAULU: Kolme varista
  - Kuva: laulun sanat kuvitettuna
6. SOITTO: Jänöpupu ja pakkane Kehärumpu
  - Perussyke Ksylofonipalat
7. LIIKUNTALEIKKI: HUU-SAI-SAI
  - a) Piilo & kurkistus
  - b) Vapaa hyppely
8. KUUNTELU: Tiu vou vou
  - Eri eläinten kuvia
9. LOPETUS: Soittorasias
  - Piiri

LIITE 3. Tuntisuunnitelma 2

TOISEN KERRAN TUNTISUUNNITELMA

TEEMA: Jänöpupu ja pakkanen

TAVOITE: Pikkupupu –laulun pohjustaminen
Perussykkeen vahvistaminen

1. ALKULAULU: Onko Liisa-tyttö täällä? Kantelesäestys
  - Kalevalainen melodia
  - Kuvakortit: Tyttö ja Poika
2. AIHEESEEN JOHDATTELU
  - Piirustus taululle pikkupupu ja äitipupu
3. LAULU: Pikkupupu loikki
Pikkupupu järvenjäällä
4. LIIKUNTA: Ketju
  - Kuljetaan Piippolan vaarin luo
5. LAULULEIKKI: Piippolan vaari
  - Eri eläinten kuvia
6. LAULU: Kolme varista
  - Kuva: laulun sanat kuvitettuna
7. SOITTO: Jänöpupu ja pakkanen Kehärumpu
  - Perussyke Ksylofonipalat
8. KUUNTELU: Tiu vou vou
  - Eri eläinten kuvia
9. LOPETUS: Soittorasiasia
  - Piiri

LIITE 4. Tuntisuunnitelma 3

KOLMANNEN KERRAN TUNTISUUNNITELMA

TEEMA: Pikkupupu ja äitipupu

TAVOITE: Pikkupupu –laulun vahvistaminen
Ti-ti taa –rytmin pohjustaminen

1. ALKULAULU: Liisa-tyttö kiva kun oot täällä Kantelesäestys
  - Kuvakortit: Tyttö ja Poika
2. AIHEESEEN JOHDATTELU
  - Piirustus taululle: pikkupupu ja äitipupu
3. LAULU: Pikkupupu loikki
Pikkupupu järvenjäällä
4. LIIKUNTA: Jono
  - a) Hyp-pää pois –hyyt ti-ti taa
  - b) lumienkelit
5. LAULULEIKKI: Pupuperhe
  - Äitipupu, isäpupu ja pikkupupu
6. LAULU: Kolme varista
  - Kuva: laulun sanat kuvitettuna
7. SOITTO: Jänöpupu ja pakkanen ti-ti=Sammakkoquiro
  - Ti-ti taa –rytmi taa=Munamarakassi
8. LOPETUS: Soittorasias
  - Piiri

LIITE 5. Tuntisuunnitelma 4

NELJÄNNEN KERRAN TUNTISUUNNITELMA

TEEMA: Pikkupupu ja lumiukko

TAVOITE: Lumiukko ha-ha-haa –laulun pohjustaminen
Ti-ti taa –rytmin vahvistaminen

1. ALKULAULU: Liisa-tyttö kiva kun oot täällä Kantelesäestys
  - Kuvakortit: Tyttö ja Poika
2. AIHEESEEN JOHDATTELU
  - Pupuperhe
3. LIIKUNTA: HUU-SAI-SAI
  - a) Piilossa ja kurkistus
  - b) Vapaa hyppely
4. LAULULEIKKI: Pupuperhe
  - Äitipupu, isäpupu ja pikkupupu
5. LAULU: Kolme varista
  - Kuva: laulun sanat kuvitettuna
6. TAULU: Lumiukko
7. SOITTO: Lumiukko ha-ha-haa ti-ti=Sammakkoquiro
  - Ti-ti taa –rytmi taa=Munamarakassi
8. LIIKUNTA: Lumiukon karkuretki
  - a) Kävely
  - b) Ti-ti taa –taputus + ympäri
9. LOPETUS: Soittorasias
  - Piiri

LIITE 6. Tuntisuunnitelma 5

VIIDENNEN KERRAN TUNTISUUNNITELMA

TEEMA: Lumikuninkaan linna

TAVOITE: Kolme varista –laulun oppiminen

Ti-ti taa –rytmin vahvistaminen

1. ALKULAULU: Liisa-tyttö kiva kun oot täällä Kantelesäestys
  - Kuvakortit: Tyttö ja Poika
2. AIHEESEEN JOHDATTELU
  - Lumiukko -sorminukke
3. LIIKUNTA: Lumiukon karkuretki
  - a) Kävely
  - b) Ti-ti taa –taputus + ympäri
4. TAULU: Lumikuninkaan linna
  - Piirustus taululle
5. LAULU: Kolme varista
  - Kuva: laulun sanat kuvitettuna
6. SOITTO: Lumiukko ha-ha-haa ti-ti=Sammakkoquiro
  - Ti-ti taa –rytmi taa=Munamarakassi
7. LOPETUS: Soittorasia
  - Piiri